

Συνδιοργανωτές:

- Ο Πρόεδρος Δ/Δ Μύρου και το τοπικό Συμβούλιο

- Σύλλογος Μυραίων και Αλημακαίων

“ Η ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΑ ”

ΤΗΛ: 6977658376, 27610- 25022,

6932897383, 6947305852

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ ΤΗΣ 25-08-2006

ΘΕΜΑ: ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΗΜΕΡΙΔΑΣ

Ο Πρόεδρος Δ/Δ Μύρου κ. Ράμμος Αυγερινός και το τοπικό Συμβούλιο, σε συνεργασία με τον Εκπολιτιστικό Σύλλογο Μυραίων και Αλημακαίων “ Η ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΑ ” διοργανώνουν ημερίδα με θέμα: “ Διάσωση και αξιοποίηση του Αρχαιολογικού χώρου της Περιστεριάς αλλά και της ευρύτερης περιοχής ”

Η ημερίδα που θα πραγματοποιηθεί την 27η Αυγούστου ημέρα Κυριακή και ώρα 11.30 π.μ. περιλαμβάνει:

--Περιήγηση και ξενάγηση στον Αρχαιολογικό χώρο από τον κ. Κορρέ Γεώργιο καθηγητή Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών, με κατάληξη την πηγή της Περιστεριάς, στο φαράγγι με τους σταλακτίτες, κάτω από τον βράχο του αρχαιολογικού χώρου

--ομιλίες από κ. Κορρέ Γεώργιο,

την Δόκτωρα Ξένια Αραπογιάννη, Δ/ντρια της εφορίας προϊστορικών και κλασικών αρχαιοτήτων Καλαμάτας

την κ. Γρατσία εκπρόσωπο της Εταιρίας για την προστασία του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς, και τον

κ. Παρασκευόπουλο Στάθη συγγραφέα, λαογράφο, επίτιμο επιθεωρητή Δημοτικής εκπαίδευσης και επίτιμο πρόεδρο του Συλλόγου “ Η Περιστεριά ”.

National & Kapodistrian University of Athens

Department of Archaeology and the History of Art

Panepistimioupoli Zographou • GR-157 84 Athens • Tel: +30210 72 77 426 • +30210 72 77 432 • Fax: +30210 72 77 432 • +30210 72 48 979

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΥΛ. ΚΟΡΡΕΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Αθήνα 8 Φεβρουαρίου 2005

Κυρία
Αγγελική Αβούρη
Γενική Γραμματέα
Περιφέρειας Πελοποννήσου
Τρίπολη

Θέμα: υποβολή αιτήματος προς ανάληψη εκτέλεσης έργου με θέμα «Ψηφιοποίηση πολιτιστικού αποθέματος από τα Μουσεία Χώρας και Πύλου Μεσσηνίας»

Σας υποβάλλω αίτημα προς έγκριση από το Περιφερειακό Συμβούλιο Πελοποννήσου έργου, προϋπολογισμού 350.000 ευρώ, που αφορά στην ψηφιοποίηση των ευρημάτων των «ανασκαφών Πύλου» της Αρχαιολογικής Εταιρείας, τα οποία φυλάσσονται στα Μουσεία Πύλου και Χώρας Μεσσηνίας. Τα ευρήματα αυτά προήλθαν από δέκα έξι αρχαιολογικές θέσεις της Μεσσηνίας στην διάρκεια 29ετούς ανασκαφικής έρευνας του καθ. Σπ.Μαρινάτου και του υπογραφομένου.

Στόχος μας είναι, σε συνεργασία με το Εργαστήριο Πληροφοριακών Συστημάτων Υψηλών Επιδόσεων του Πανεπιστημίου Πατρών και μέσω του Πανεπιστημίου Αθηνών ως τελικού δικαιούχου του έργου, να γίνει η ψηφιακή τεκμηρίωση και αξιοποίηση των αρχαιολογικών ευρημάτων με την δημιουργία σχετικής αρχαιολογικής θέσης στο Διαδίκτυο και την παραγωγή ηλεκτρονικών προϊόντων.

Το όλο πρόγραμμα υλοποιούμενο θα συντελέσει:

- στην προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς της Μεσσηνίας, η οποία είναι από τις πλουσιότερες αρχαιολογικά περιοχές της χώρας
- στην καλύτερη οργάνωση και λειτουργία των μουσείων
- στην επιστημονική αξιοποίηση των αρχαιολογικών ευρημάτων της Μεσσηνίας
- στην βελτίωση της πανεπιστημιακής εκπαιδευτικής διαδικασίας
- στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού της Μεσσηνίας.

Με ιδιαίτερα τιμή

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. ΚΟΡΡΕΣ

Τι σημαίνει Περιστεριά

Επιβλητικός λόφος 8 χλμ ΒΑ της Κυπαρισσίας, που χαρακτηρίστηκε οί Μυκήνες της Δυτικής Πελοποννήσου και "ήσσαν άρίσον των Μυκηνών" με θαυμασία θέα στον παραρρέοντα Κυπαρισσήεντα και προς Β.

Φυσικά οχυρός λόφος, με οχύρωση στην Ν πλευρά, όπου και ή πρόσβαση, με πλούσια πηγή στα ριζά του λόφου, αναπτύχθηκε κατά την Μεσοελλαδική εποχή (17ος αιών π. Χ.) και συνεχίσθηκε να κατοικείται απρόσκοπτα κατά την επόμενη μυκηναϊκή εποχή (16ος - 13ος αι. π. Χ.).

Ανασκαφές διεξήχθησαν από τόν καθηγ. Σπυρ. Μαρινάτο (1960-65) και από τον καθηγ. Γ. Σ. Κορρέ (1976-77).

Είναι το ύπ' αριθ. 2 κέντρο της Μυκηναϊκής εποχής στην Μεσσηνία μετά τον Εγκλιανό (ανάκτορο) Χώρας. Ή συνέχεια κατοίκησης (τύμβος του 2.000 π. Χ.) στον διπλανό λόφο Κοκοράκου, στον πρόσ Ν λόφο Καραγενη καθ' όλη την Μεσοελλαδική εποχή, δηλ., σ' όλην την περιοχή (2.000 - 1.600 π. Χ.) και σε όλα τα μυκηναϊκά χρόνια ύποδηλοί την σημασία της περιοχής, πού, με κέντρο την Περιστεριά, συγκέντρωσε μεγάλο πλούτο και δύναμη, όπως καταφαίνεται από την πυκνή της κατοίκηση και τους πολύχρυσους -λόγω των πολύτιμων κτερισμάτων- θολωτούς της τάφους.

Ή εμπορική επικοινωνία με άλλες περιοχές (Κρήτη κ. ά.) παρουσιάζεται σε πολλά εισηγμένα καλλιτεχνήματα και στον χρυσό, που ύπάρχει σε μεγάλες ποσότητες και στους τέσσαρες τάφους του κυρίως λόφου (μικρός ακανόνιστος τετράπλευρος τάφος με επικάλυψη από πλάκες και τρεις αλληλοδιάδοχοι θολωτοί τάφοι), όπως και με την διαφαινόμενη μινωική επίδραση (λατομικά σημεία στην πρόσοψη του θολωτού τάφου 1, χρυσά αντικείμενα κ.ο.κ.).

Ιδιαίτερη σημασία έχουν τα ταφικά της μνημεία, ως ό μικρός μεσοελλαδικής εποχής τάφος με χαρακτηριστικά τοπικά έθιμα ταφής ήγεμονικών μορφών, που -ως έθιμα ταφής- ύποδηλούν την -και το σημαντικώτερον- όμοιογένεια του πληθυσμού στην Δ και Α Πελοπόννησο ήδη κατά την αρχή της μυκηναϊκής εποχής (16ος αι. π. Χ.), ως και την ύπαρξη του έθνους των Έλλήνων.

Αντιστοίχως, διά τους μνημειώδεις θολωτούς, που ήταν όλοι χρυσοφόροι με πλήθος πολύτιμων κτερισμάτων και είχαν χρησιμεύσει ως οικογενειακοί, ύπάρχει ή διαπίστωση ότι διέθεταν και τεράστιες ποσότητες κεραμικής (πολυάριθμοι ανακτορικοί πιθαμοφορείς, έκατοντάδες κύπελλα Κεφτιού κ.ο.κ.), πράγμα που δεν απαντάται σε άλλους θολωτούς τάφους της ηπειρωτικής χώρας.

Το ύλικό αυτό θα συντελέση ουσιωδώς στην δημιουργία σημαντικού τοπικού αρχαιολογικού Μουσείου στην Κυπαρισσία.

Εξ άλλου, ειδικά ή μορφή αυτών των τάφων καταδεικνύει πως προηγούνται οί Μεσσήνιοι έναντι όλων των λοιπών επαρχιών του μυκηναϊκού κόσμου (έναντι ακόμη και αυτών των Μυκηνών) στην κατασκευή του θολωτού ταφικού μνημείου της Εποχής του Χαλκού, διότι, ενώ εχρησιμοποιείτο ήδη ευρύτατα στην Μεσσηνία το θολωτό ταφικό μνημείο, στις Μυκήνες χρησιμοποιούσαν ακόμη τους λαξευτούς λακκοειδείς τάφους.

Ο μεγαλύτερος, μάλιστα, όλων των θολωτών τάφων της Μεσσηνίας, ο υπ' αριθ. 1 της Περιστεριάς, διατηρήθηκε θαυμάσια μέχρι και την ελληνιστική εποχή σε συνεχή χρήση.

Οι οικίες της Περιστεριάς καλύπτουν χρονολογικά τη λήγουσα μεσοελλαδική εποχή (Βορεία, "Βορεία" και Ανατολική οικίαι) και το σύνολον της μυκηναϊκής εποχής, έχει δε αρχίσει και η αποκάλυψη του ανακτόρου του τοπικού δυνάστη στην Βορεία κορυφή του λόφου.

Γενικά, ο λόφος της Περιστεριάς άνθησε κατά την 2α χιλιετία π. Χ.

Σύντομη περιγραφή του έργου

Στο σύνολο ενδείκνυται να υπάρξει πλήρης αναμόρφωση του αρχαιολογικού χώρου (σε συνδυασμό με το προτεινόμενο από τον Δήμο Κυπαρισσίας πρόγραμμα για τη δημιουργία πολιτιστικής - αρχαιολογικής διαδρομής στην περιοχή του μείζονος Δήμου Κυπαρισσίας).

Ο λόφος της Περιστεριάς έχει απαλλοτριωθεί από την δεκαετία 1960 με μέριμνα του Σπυρ. Μαρινάτου, έχει αναστηλωθεί το 1970 ο θολωτός τάφος 1 (ο μεγαλύτερος όλων) και περιφράχθηκε το 1977-78 ο τότε ανεσκαμμένος αρχαιολογικός χώρος.

A. Προσβάσεις.

1. Πρόσβαση με επιδιόρθωση και επίστρωση ύφισταμένου ασφαλτοστρωμένου, αλλά σε κακή κατάσταση εύρισκομένου, δρόμου από το γειτονικό χωριό Ράχες, ως και με πλήρη σήμανση.
2. σύνδεση με τον μείζονα Περιφερειακό (Τουριστικό) Δακτύλιο Πελοποννήσου, που αρχίζει από το Καλό Νερό (βορείως της Κυπαρισσίας) και καταλήγει στην Μονεμβασιά.

B. Καθαρισμοί - στερεώσεις.

3. καθαρισμός αρχαιολογικού χώρου και τών πέριξ, ταυτόχρονα με διορισμό (και) μονίμων πεπειραμένων καθαριστών και φυλάκων, που φρόνιμον είναι να επιλέγονται κατά προτίμηση μεταξύ των παλαιών εργατών των ανασκαφών, με δεδομένη εμπειρία, για να υπάρχει και εμπιστοσύνη.

4-8. Στερεώσεις

Στερέωση Βόρειας, "Βόρειας", Ανατολικής, ΝΑ, Δ οικιών και διευθέτησή τους. Ενδεχόμενη στέγασή τους.

9. στερέωση αναλημματικού περιβόλου θολωτού τάφου 1
10. στερέωση θόλου θολωτού τάφου 2 με συμπληρωματική ανασκαφική έρευνα πέριξ του θόλου, για να υπάρξει δυνατότητα να επανέλθω στην αρχική του θέση ο παραμορφωμένος θόλος (διάμετρος 9,60 μ.) και να φιλτραρισθή με τσιμέντο. Ενδεχόμενη στέγαση.
11. στερέωση θόλου θολωτού τάφου 3 (διάμετρος 6,90 μ.). Διευθέτηση χώρου. Ενδεχόμενη στέγαση.
12. στερέωση περιβάλλοντος τύμβου θολωτού τάφου 1 (διάμετρος 30 μ.) και βελτίωση στεγανότητας θόλου. Διευθέτηση χώρου.
13. στερέωση οχύρωσης ακρόπολης και διευθέτηση - ανάδειξη αυτής καθ' όλο της το μήκος.

Γ Στεγάσεις

- 14-15. Στεγάσεις θολωτών τάφων 2 και 3.
16. Στέγαση ΝΑ οικίας και ενδεχομένως άλλων οικιών.
17. Τεχνικά έργα. Απορροή ομβρίων υδάτων (ιδιαίτερα χάριν του θολ. τάφου 2 , από το βραχώδες δάπεδο του οποίου αναβλύζει νερό, ως συμβαίνει και στον θολωτό τάφο της Κλυταιμίστρας στις Μυκήνες, του θολ. τάφου 3 της Δυτ. Οικίας).
18. Γενικότερα έργα: δημιουργία διαδρομών για παρακολούθηση χρονολογικώς των μνημείων.

19. Δημιουργία τουριστικού υποστέγου/περιπτέρου με πίνακες, αναπαραστάσεις και πληροφοριακό υλικό, γιά να παρουσιάζονται τα μνημεία σε χρονολογική σειρά με τη σημασία τους και με τα σημαντικότερα εύρήματά, που έχουν προέλθει από αυτά.

20. Επανακατασκευή φυλακείου-αποθήκης σε σημείο μη φαινόμενο από τα μνημεία, στην θέση του μετά πέντε δωματίων καταρρεύσαντος παλαιού φυλακείου της ανασκαφής Σπ. Μαρινάτου (1960-65). Κατασκευή τουαλέττας σε πλησιόχωρο σημείο.

21. Καθιστικά σύνολα, που θα επιτρέπουν την θέα προς τον Κυπαρισσήεντα και προς την γύρω περιοχή.

Γιά την ύλοποίηση των παραπάνω έργων θα απαιτηθούν να γίνουν:

22. συμπληρωματική απαλλοτρίωση προ του αρχαιολογικού χώρου (μέχρι της ασφαλοστρωμένης οδού) και στο αγροτεμάχιο (από την άλλη πλευρά της οδού), όπου ο τέταρτος Νότιος θολωτός τάφος.

23.10. Συμπληρωματική κατ' επέκτασιν περίφραξη και συμπληρωματική δοκιμαστική έρευνα πέριξ του θόλου του θολωτού τάφου 2 γιά διάνοιξη ελευθέρου χώρου, ώστε να είναι δυνατόν να επανέλθη στην αρχική του θέση ο ήδη παραμορφωμένος θόλος του ταφικού μνημείου με, κατ' επέκτασιν, προκύπτοντα αναγκαία στοιχεία ορθής διευθέτησης. Τέλος,

24. συγγραφή τουριστικού οδηγού με νέο φωτογραφικό υλικό αποκατεστημένων μνημείων (από αέρος) γιά την Περιστεριάν, τον τύμβον εις λόφον Κοκοράκου και τον προς Ν. λόφον Καραγέννη.

Κατ' αυτόν τον τρόπο θα παύση ο αρχαιολογικός χώρος της Περιστεριάς να είναι ανύπαρκτος λόγω ελλείψεως έργων αναδείξεως. Ως ζωντανός, πλέον, οργανισμός θα αποβή πρώτης επιλογής και προτεραιότητας πόλος έλξεως γιά τους επιστήμονες και τους τουρίστες/επισκέπτες.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΥΛ. ΚΟΡΡΕΣ

Η ΣΥΝΤΟΜΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΘΟΛΩΤΩΝ ΤΑΦΩΝ 3 ΚΑΙ 2 ΤΗΣ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΑΣ ΤΟΥ 16ου ΚΑΙ ΤΟΥ 15ου ΑΙΩΝΟΣ π. Χ. ΛΟΓΩ ΓΕΩΛΟΓΙΚΩΝ ΜΙΚΡΟΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΩΝ

Ἡ περίπτωση τῶν δύο παλαιότερων χρυσοφόρων θολωτῶν τάφων, τοῦ υπ' αριθ. 3 (μέσα 16ου π. Χ.) καί τοῦ υπ' αριθ. 2 (αρχαί τῆς Ὑστεροελλαδικῆς II περιόδου ἢ καί ἀρχαί τοῦ 15ου αἰ. π. Χ.), εἰς τό ἐπιβλητικόν λόφον τῆς Περιστεριάς Κυπαρισσίας, πού υπέρκειται τοῦ Κυπαρισσήεντος ποταμοῦ, κρίνεται, ἐγδεχομένως, μοναδική μεταξύ τῶν ζευγῶν θολωτῶν τάφων πρωίμου μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, ἐκατέρου τῶν ὁποίων συνέπεσεν ὁ θόλος σέ μικρόν, σχετικῶς, χρονικόν διάστημα ἀπό τῆς κατασκευῆς των, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ὀρίζοντος/πλαίσιου τῶν υπολειφθέντων κτερισμάτων καί τοῦ περιορισμένου ἀριθμοῦ τῶν ἐν αὐταῖς ταφῶν. Ὀντως:

α) εἰς τόν μικρότερον τῶν τριῶν τάφων (διάμ. 6,90 μ.), πού ἔχει ἀνεγερθῇ μέ μικροτέρους ἢ οἱ λοιποὶ πλακωτοὺς λίθους καί περιλαμβάνει δύο ταφάς, ἐξ ὧν τῆς ἐτέρας σώζεται μικρόν μόνον τμήμα τοῦ θόλου τοῦ κρανίου, ἐνῶ τὰ πολὺτιμα κτερίσματά των εἶναι σαφῶς περιορισμένα τόν ἀριθμόν, ἀνήκοντα, τουλάχιστον, εἰς μίαν ἀνδρικήν ταφήν καί εἰς μίαν θηλείαν, ἐνδεχομένως, ταφήν καί χρονολογούμενα εἰς τό δεῦτερον ἡμισυ τῆς Ὑστεροελλαδικῆς I περιόδου (16ος αἰ. π. Χ.), ὡς καί β) εἰς τόν ἀκολουθήσαντα μεγάλου σχήματος (διάμ. 10,60 μ.) δεῦτερον (υπ' αριθ. 2) θολωτόν τάφον, πού παρουσίασε πλουσίαν μέν κεραμικήν, ἐλάχιστα, ὁμως, δείγματα ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν τρίτον κατὰ σειράν (υπ' αριθ. 1) θολωτόν τάφον τοῦ λόφου, ὅπου καί κατετέθη δωδεκάς, περίπου, ἀνακτορικῶν πιθαμορέων (ὡς καί εἰς τόν θολ. τάφον Α Κακοβάτου).

Εἰς τόν θολωτόν τάφον υπ' αριθ. 2 ὁ Σπυρ. Ν. Μαρινάτος διείδεν εὐθύς ἀμέσως (1962) τὰ ἐμφανιζόμενα προβλήματα, διό καί ἔλαβε σχετικῶς πολλὰ μέτρα, ὧν μεταξύ ἄλλων, κατασκευάσας μεταλλικόν σκελετόν καθ' ὅλον τό ἐσωτερικόν μήκος τοῦ στομίου, ἀνεγείρας τέσσαρες ἀντηρίδες εἰς τόν θόλον (ἀνατολ. ημικύκλιον τοῦ ταφικοῦ θαλάμου), σχηματίσας τειχισμένην ἐπένδυσιν κατὰ μήκος τοῦ δρόμου τοῦ θολ. τάφου (διά τίς ἀνεπένδυτες πλευρές του) καί δημιουργήσας ἐσώτερον ἐπιφανειακόν εἰς τό δάπεδον θεμέλιον εἰς τόν ΝΔ τμήμα τοῦ ταφικοῦ θαλάμου, προκειμένου νά ἀπομακρύνωνται ἀσφαλῶς τό ὄμβρια ὕδατα.

Κατά τήν ἀνασκαφήν περοέκυψεν καί ἡ ὑπαρξίς ἀποχετευτικοῦ ἀγωγοῦ κατὰ μήκος τοῦ στομίου καί τοῦ δρόμου (ὡς καί εἰς τόν θησαυρόν τῆς Κλυταιμῆστρας) πρὸς ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἀναβλύζοντος ἐκ τοῦ ἀσβεστολιθικοῦ δαπέδου τοῦ ταφικοῦ θαλάμου ὕδατος.

Οἱ Μυκηναῖοι ἀντελήφθησαν τόν υποφώσκοντα (ὄχι επικρεμάμενον) κίνδυνον καί κατεσκευάσαν τότε (ἢ προηγουμένως) τό δυτικόν τμήμα (τόξον) τοῦ ὑπὸ τοῦ Σπυρ. Μαρινάτου κληθέντος "Κύκλου" ὑπερθεν τοῦ στομίου τοῦ θολ. τάφου υπ' αριθ. 3 μέ οἰκοδομικόν υλικόν προερχόμενον ἐκ τοῦ θόλου, ἐκ τοῦ στομίου καί ἐκ τοῦ ἀνωφλίου τοῦ στομίου τοῦ τάφου, ὡς ἀντιστήριζιν διά τόν τύμβον, πλέον, τοῦ ἀνεγειρομένου θολ. τάφου υπ' αριθ. 2.

Συγχρόνως, κατεσκευάσθη ήδη κατά την ΥΕ ΙΙ περίοδον τό μείζον εντυπωσιακόν κατά την εμφάνισιν νότιον τμήμα του "Κύκλου" (κύκλος, πού δέν έχει οίαν δήποτε μορφήν, ἀλλ' απλώς δύο τόξα ανεξάρτητα), ομοίως ως αντιστήριξις, ὥστε νά μή συμπέση, ὡς διαφαίνεται σαφώς, ο θόλος καί τού δευτέρου τάφου, περίπου, ευθύς μετά τόν πρῶτον ἢ τούς πρῶτους ενταφιασμούς. Αντίστοιχη διευθέτησι εἶχε γίνει καί εἰς Βοῖδοκοιλίαν μέ εἰδικῶς πακτωμένα σύνολα λίθων εἰς τό εσωτερικόν τού τετραγώνου κτίσματος/δωματίου τού ΒΔ τομέως καί εἰς τόν ΝΑ τομέα πρὸς αντιστήριξιν εἴτε τού ΜΕ τύμβου εἴτε τού τύμβου τού ΥΕ Ι θολωτοῦ τάφου τού λεγομένου τού Θρασυμήδους.

Τό νότιον τούτο τμήμα τού "Κύκλου" κατεσκευάσθη εγκαρσίως πρὸς τό μήκος τού πρὸς Νότον εστραμμένου δρόμου τού θολ. τάφου υπ' αριθ. 2, ἀφέθη δέ καί ὁπῇ εἰς τό θεμέλιόν του (τού νοτίου τμήματος τού "Κύκλου"), καταλλήλως διαμορφωμένη πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν υδάτων τού αγωγού, τά ὁποία ἤγοντο μέσω αὐτοῦ κατά μήκος τού δρόμου.

Δυστυχῶς, λόγω, προφανῶς, τῶν εἰς τό σημεῖον τούτο μικρομετακινήσεων γεωλογικῆς φύσεως, κατέρρευσαν ἀμφότεροι οἱ θόλοι, ἐνῶ σ' εἰς ἀπόστασιν 50 μ. τρίτος κατά σειράν ἀνεγερθεὶς θολωτὸς τάφος υπ' αριθ. 1 (ομοίως τῆς πρῶτου ΥΕ ΙΙ περιόδου) παρέμεινεν ἀλώβητος μέχρι καί τού τέλους τῶν κλασικῶν χρόνων. Ἄρα, ὑπῆρχεν ἀποχρῶν λόγος διὰ τὴν καταστροφὴν καί μόνον τῶν θολωτῶν τάφων 2 καί 3. - Ἡ ἀνεύρεσις ὀστράκων τῆς ΥΕ ΙΙ περιόδου εἰς σημεία ὑπὸ τὴν θεμελίωσιν τού νοτίου τμήματος τού "Κύκλου" συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως τῆς κατ' αὐτὴν τὴν φάσιν ἀνιδρύσεως τού τμήματος τούτου τού "Κύκλου".

Κατὰ ταῦτα, ἐνδείκνυται νά ἐφαρμοσθοῦν αἱ ἰδίαι γεωλογικαὶ ἐρευναι, ὡς καί εἰς τὴν περίπτωσιν τού θριαμβικοῦ ἐν Ἀκτίῳ μνημείου τού Ὀκταβιανοῦ Ἀυγούστου μετὰ τὴν ναυτικὴν νίκην πού ἐπέτυχεν εἰς βάρος τού συνηγμένου ἀντιπάλου στόλου τού Μάρκου Ἀντωνίου καί τῆς Κλεοπάτρας, τό ὁποῖον μνημεῖον κατεστράφη ὀλοσχερῶς διὰ τὴν αὐτὴν, ὡς διεγνώσθη αἰτίαν, μέ ἀποτέλεσμα νά διαλυθῇ εἰς χιλιάδας σπαραγμάτων καί τεμαχίων ὁ γλυπτὸς τού μνημείου διάκοσμος.

Αξιότιμον Κύριον
Δημήτριον Δράκον
Νομάρχην Μεσσηνίας
εις Καλαμάταν

Θέμα: ένταξις αρχαιολογικού χώρου Περιστεριάς Κυπαρισσίας εις Σχέδιον
Περιφερειακής Ανάπτυξης

Επιθυμώ να Σας γνωρίσω ότι ο αρχαιολογικός χώρος Περιστεριάς Κυπαρισσίας, μετά τό χωριό Ράχες, αποτελεί μέ τούς χρυσοφόρους και επιβλητικούς τάφους του ως και τα λοιπά μνημεία του τις Μυκήνες της Δυτικής Πελοποννήσου (ήττον πάρισον των Μυκηνών).

Ανασκαφές διεξήχθησαν υπό του αιμνήστου Σπυρ. Ν. Μαρινάτου (1960-1965) και υπ' εμού (1976-1977) υπό την αίγίδα της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας, επετεύχθη δε μέ την μέριμνα του Σπυρ. Μαρινάτου και με έποπτεία της Ζ' ΕΠΚΑ Αρχαίας Ολυμπίας η αναστήλωση του θολωτού τάφου 1 (1970) ως και η περίφραξις του κεκηρυγμένου τούτου αρχαιολογικού χώρου (1976-1977) με απόφασι της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας.

Να μου επιτρέψετε να Σας γνωρίσω ότι η Περιστεριά αποτελεί την κατ' εξοχήν περίπτωση διά την εφαρμογήν εις αυτήν του Σχεδίου Περιφερειακής Ανάπτυξης και αυτό διότι θα συμβάλη ουσιωδώς εις την προαγωγήν του πολιτιστικού τουρισμού και εις την ανάπτυξιν της μείζονος Τριφυλίας-Μεσσηνίας ως αποτελούσα πόλον έλξεως α' βαθμού λόγω της σημασίας της κατά την Μεσοελλαδικήν-Πρωτομυκηναϊκήν εποχήν (17ος-16ος αι. π. Χ.) στο πλαίσιο του μυκηναϊκού πολιτισμού, πού άνθησε μέχρι τό τέλος του 13ου αι. π. Χ. Σε όλη την Δ-ΝΔ Πελοπόννησο.

Επιγραμματικά, Σας παραθέτω τις ανάγκες του αρχαιολογικού χώρου, πού είναι οι ακόλουθες:

1. Αποκάλυψι και διευθέτησι της "Βορείας Οικίας", ουσιαστικώς, Δυτικής Οικίας,
2. Αναστήλωσι του θολωτού τάφου 2 και στέγασι των θολωτών τάφων 2 και 3, ίσως, με κοινό συνεχόμενο στέγαστρο με ταυτόχρονη ανασκαφή γύρω από τον θολωτό τάφο 2
3. Αποκάλυψι και διευθέτησι της ΝΑ Οικίας,
4. Αποκάλυψι και διευθέτησι της Ανατολικής Οικίας,
5. Συμπληρωματική στεγάνωσι του αναστηλωθέντος μεγάλου θολωτού τάφου 1,
6. Διευθέτησι του αναλημματικού περιβόλου του τύμβου του θολωτού τάφου 1 και διευθέτησι του παρεμβαλλομένου τάφου της ΜΕ/ΥΕ Ι περιόδου (1.600 π. Χ.),
7. Κατασκευή έπεξηγηματικών πινακίδων,
8. Απαλλοτρίωσι και στέγασι του ευθύς εκτός του αρχαιολογικού χώρου Νοτίου θολωτού τάφου του νεκροταφείου του πληθυσμού,
9. Συγγραφή υπό του υποφαινομένου τουριστικού οδηγού διά την Περιστεριά και του τύμβου εις θέσιν Κοκοράκου (λόφος 500 μ. δυτικά τού λόφου της Περιστεριάς) και
10. Επισκευή καί επίστρωσι του δρόμου από το χωριό Ράχες μέχρι του λόφου της Περιστεριάς.

Μόνον κατ' αυτόν τον τρόπο θα καταστή εφικτή η έναρξις των έργων υποδομής διά την δημιουργία και οργάνωσι των αρχαιολογικών και πολιτιστικών διαδρομών στην περιοχή, έργο πού αποτελεί την προϋπόθεσι γιά την οργάνωσι του πολιτιστικού τουρισμού της περιοχής.

Η δημιουργία πλήρως αναδεικνυομένης με τα μνημεία της πολιτιστικής μονάδος θα συντελέσει τα μέγιστα στην προσέλευσι ικανού αριθμού επισκεπτών και στην δημιουργία σοβαρής μονάδος διά την επιδιωκόμενη ανάπτυξι του πολιτιστικού τουρισμού στον Νομό.

Με την πεποίθησι ότι συμβάλλω στην επίτευξι τών επιδιωκόμενων στόχων Σας διά την ανάπτυξι του Νομού Μεσσηνίας, διατελώ
με ιδιαίτερα τιμή

(καθηγ. Γεώργιος Στυλ. Κορρές)
υπεύθυνος Ανασκαφών Πύλου-Μεσσηνίας
της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας

Κοιν.: κ. Ηλίαν Τσίγγανον,
Δήμαρχον Κυπαρισσίας
Ζ' ΕΠΚΑ, Αρχαία Ολυμπία
Αρχαιολογικήν Εταιρείαν
κ. Κων. Α. Δημόπουλον
Πρύτανιν Πανεπιστημίου Αθηνών

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ
Δ/ΝΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Καλαμάτα 7/05/1999

Αριθ. πρωτ. 3438

Ταχ. Δ/ση Διοικητήριο
Ταχ. Κώδικας 24100
Πληροφορίες Π. Γιαννακέας
Τηλέφωνο 0721-95858
FAX 0721-24201
E-MAIL: n-a-messin @ athserv otenet gr

ΠΡΟΣ: Καθηγητή
κ. Γεώργιο Κορρέ

ΘΕΜΑ: «Ένταξη στα Π.Ε.Π. Πελοποννήσου του αρχαιολογικού χώρου
Περιστεριάς Κυπαρισσίας»

Αγαπητέ μου Κύριε Καθηγητά,

Με ιδιαίτερη χαρά έλαβα την πρόταση σας για την ανάδειξη του Αρχαιολογικού χώρου της Περιστεριάς στην Κυπαρισσία.

Όπως είναι γνωστό αποτελεί ένα Αρχαιολογικό χώρο υψηλής σημασίας για την πρωτομνηκυναική εποχή και μπορεί να καταστήσει μαζί με τα άλλα πολιτιστικά -αρχαιολογικά μνημεία περιζήτητη επιλογή των επισκεπτών.

Θέλω να σας διαβεβαιώσω για το προσωπικό μου ενδιαφέρον για το χώρο αυτό και να σας ενημερώσω ότι σύμφωνα με το Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης που καταθέσαμε προσφάτως ως Περιφέρεια Πελοποννήσου προβλέπονται ειδικά προγράμματα και μέτρα για τα μνημεία της ιστορίας και του πολιτισμού.

1. Στους Γενικούς Αναπτυξιακούς στόχους της Περιφερ. στην παράγραφο 1,4 «...Διατήρηση, προστασία και βελτίωση του φυσικού και ιστορικοπολιτιστικού περιβάλλοντος, με παράλληλη αξιοποίηση δυνατοτήτων που αυτό προσφέρει για την τουριστική ανάπτυξη και την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων» και
2. Στους Ειδικούς Στόχους στην παράγραφο 2,9 «βελτίωση και προστασία του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, όπως αρχαιολογικοί χώροι, παραδοσιακοί οικισμοί, πολιτιστικά και πολιτισμικά μνημεία».

Ασφαλώς είναι γνωστό ότι τα χρηματοδοτικά μέσα του 3^{ου} ΚΠΣ θα αρχίσουν να εκταμιεύονται σε ενάμιση περίπου χρόνο (2001). Προέχει μέχρι τότε να έχουμε προβεί εις την πλήρη μελέτη των προτεινόμενων έργων αρχαιολογικού ενδιαφέροντος στην συγκεκριμένη περιοχή με στόχο την

ανάδειξή τους ,την συνέχιση των αναγκαιούντων έργων και σίγουρα την δημιουργία υποδομών επισκεψιμότητας του ιστορικού αυτού μνημείου.

Η επιστολή σας αυτή για την οποία ιδιαίτερα σας ευχαριστώ ,μας δίδει την ευκαιρία να επαναφέρουμε στην επικαιρότητα την ανάγκη για ανάδειξη του χώρου και μελετητική ωριμότητα και προσβλέπω εις την συνεργασία σας προς τούτο.

Απο την δική μας πλευρά ,ηδη προβαίνουμε σε όλες τις αναγκαίες ενέργειες για να εξασφαλιστούν οι πιστώσεις που έχουμε ανάγκη ,για την μελέτη των δράσεων που προτείνεται.

Με
Ευτίμευα
Ο ΝΟΜΑΡΧΗΣ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΡΑΚΟΣ

ΚΑΣΤΡΟ

Έτος 3ο Η δεκαπενθήμερη εφημερίδα της ΠΥΛΟΥ και όλης της ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ Αρ. φύλλου 71

ΕΜΕΙΣ ΤΟΥΣ
ΒΡΙΖΟΥΜΕ ΚΙ
ΕΚΕΙΝΟΙ ΜΑΣ
ΔΙΑΦΗΜΙΖΟΥΝ
ΔΩΡΕΑΝ

Ο
χαμαιλέοντας
της Πύλου,
στο
εξώφυλλο
του έγκυρου
περιοδικού
του BBC,
Wildlife
σελ.3

Ο Ν.
Σπυρόπουλος
παρουσιάζει τα
ονόματα όλων
των δημάρχων
της Πύλου από το
1835 έως σήμερα
σελ.4

ΑΠΟ ΤΟ ΑΤ.
ΠΥΛΟΥ

Εξαρθρώ-
θηκε σπείρα
αλβανών
διαρρηκτών
σελ. 13

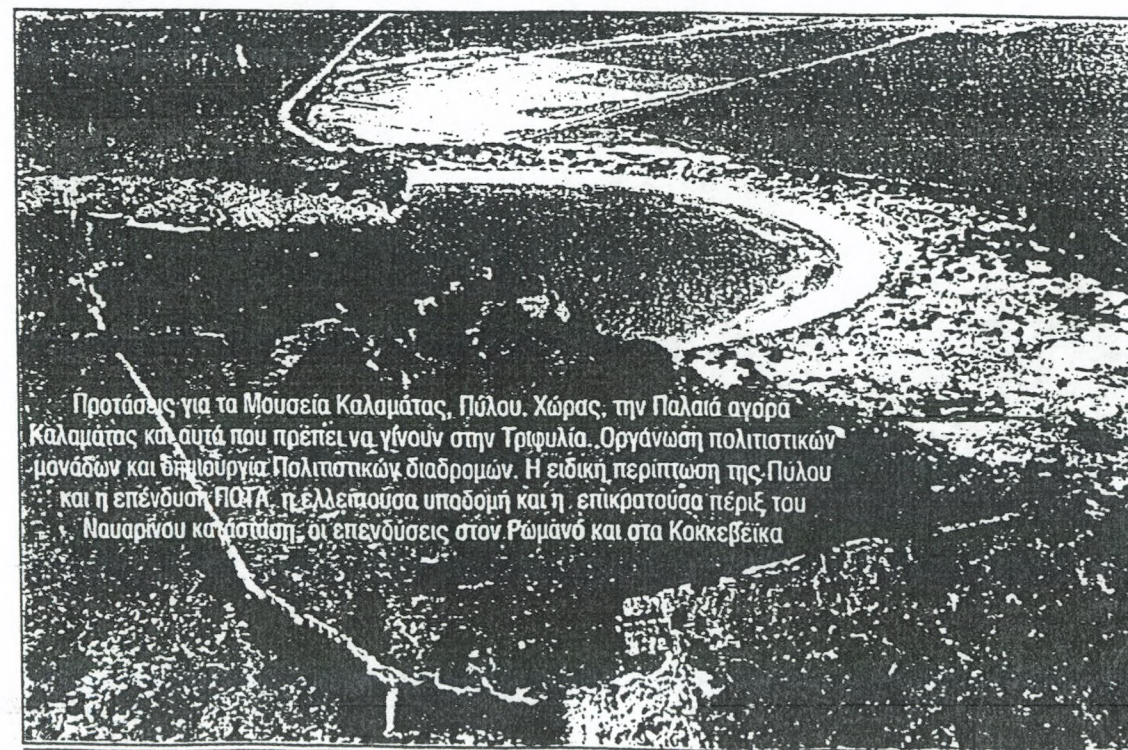
ΜΕ ΕΚΤΕΝΕΣ ΑΡΘΡΟ ΤΟΥ (ΜΕ ΣΑΦΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ) Ο ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Κ. Γ. ΚΟΡΡΕΣ ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ ΣΤΗΝ

ΑΝΑΓΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΜΕΣΣΗΝΙΑ

σελ.6,7,8,9,10,11

Μόνο στο ΚΑΣΤΡΟ

και ειδικότερα στην περίπτωση της Πύλου

Προτάσεις για τα Μουσεία Καλαμάτας, Πύλου, Χώρας, την Παλαιά αγορά Καλαμάτας και αυτά που πρέπει να γίνουν στην Τριφυλία. Οργάνωση πολιτιστικών μονάδων και δημιουργία Πολιτιστικών διαδρομών. Η ειδική περίπτωση της Πύλου και η επένδυση ΠΟΤΑ, η έλλειψή της υποδομή και η επικρατούσα πέριξ του Ναυαρίνου κατάσταση, οι επενδύσεις στον Ρωμάνο και στα Κοκκεβείκια

Η ανάγκη ανάπτυξης πολιτιστικού τουρισμού στην Μεσσηνία

Η περίπτωση της Πύλου

Αποτελεί παλαιά και πικρά διαπίστωση του άειμνήστου Παν. Γεωρ. ούντζου ότι η Μεσσηνία είναι αρχαιολογικώς ἐγκαταλειμμένη (περ. 'Ιθάκη, τ. 23, 1978, σ. 19/873, παρημελημένη αρχαιολογικώς - άραγε, μόνον αρχαιολογικώς;) και αυτή διαπίστωση ισχύει πάντοτε.

Η άνταπόκρισι εις τό αίτημά μου τό έτος 1982 υπό του τότε "Υπ. Έξωτερικού κ. Ίω, Χαραλμποπούλου και της άείμνηστης "Υπ. Πολιτισμού Μελ. Μερκούρη μέ διάθεσι δεκάδων εκατομμυρίων δραχμών γιά τήν αναστήλωσι, ανάδειξι, στέγασι των Μεσοελλαδικών τύμβων (2.000 - 1.600 π. Χ.) και των Μυκηναϊκών θολωτών τάφων (1.600 - 1200 π. Χ.) έκ των άνασκαφών της έν 'Αθήναις 'Αρχαιολογικής 'Εταιρείας στην Μεσσηνία έμεινε χωρίς άνταπόκρισι έκ μέρους των άρμοδίων ύπηρεσιών του 'Υπουργείου Πολιτισμού και 'Επιστημών και έκτοτε όλα τά μνημεία καταρρέουν και καταστρέφονται.

"Η Μεσσηνία έμφανίζει μεγαλύτερα πυκνότητα μνημείων προϊστορικής και πρωτοϊστορικής εποχής, λόγω της εύφορίας της γής, από όλες τις άλλες έπαρχίες της Μυκηναϊκής "Ελλάδος και άκολουθεί "πολύχρυσος" σέ δεύτερη θέσι τις Μυκήνες και τήν 'Αργολίδα.

Σέ 700, περίπου, ύπολογίζονται οί αρχαιολογικές θέσεις προϊστορικών και πρωτοϊστορικών χρόνων, πού έχουν έπιστημανθή, δεκάδες έχουν άνασκαφή μερικώς και από αυτές τέσσαρα, μόνον, κάστρα είναι επισκέψιμα, ως και τρεις-τέσσαρες αρχαιολογικοί χώροι είναι επισκέψιμοι στην Μεσσηνία (άρχαία Μεσσήνη, Περιστεριά, Νιχώρια, άνάκτορα 'Εγκλιανού). 'Ωρισμένοι, μάλιστα, αρχαιολογικοί χώροι έχουν καλυφθή τελείως από τήν θλάσπ-σι (Κυπαρισσία, 'Αγ., Φλώρος, 'Ακοβίτικα, Καμίνια Κρεμμυδιών).

'Όλες αυτές οί διαπιστώσεις έχουν προβληθή δημοσία και

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΥΛ. ΚΟΡΡΕΣ
'Υπεύθυνος 'Ανασκαφών Πύλου
-Μεσσηνίας της έν 'Αθήναις
'Αρχαιολογικής 'Εταιρείας

διά του τύπου ('Ελευθερία Καλαμών, Κυριακή 2 'Ιουνίου 1996, σ. 7: Σέ άθλια κατάσταση οί αρχαιολογικοί χώροι - Μπένος και Κορρές μιλάνε στην "Ελευθερία" γιά τους αρχαιολογικούς χώρους).

Παράλειψις, κατά ταύτα, ότι δέν έχουν προσκληθή σήμερα, κατ' αυτήν τήν διμερίδα της Περιφέρειας Πελοποννήσου γιά τήν τουριστική ανάπτυξι της Πελοποννήσου, οί άρμόδιες 'Εφορείες 'Αρχαιοτήτων (Προϊστορικών και Κλασσικών 'Αρχαιοτήτων εις άρχαίαν 'Ολυμπίαν, κλιμάκιο της 5ης 'Εφορείας Βυζαντινών 'Αρχαιοτήτων εις Καλαμάτα, 'Εφορεία 'Εναλίων 'Αρχαιοτήτων εις Νικόastro Πύλου και όλοι οί άνασκαφείς και έρευννηταί της περιοχής, διότι, όλοι, θά έβοηθούσαν και θά συνέβαλλαν μέ τις άπόψεις τους σέ αυτούς τους στόχους ανάπτυξης του τουρισμού στην περιοχή, ένw, ιδιαιτέρως, οί 'Εφορείες 'Αρχαιοτήτων θά ένυμέρωναν γιά τά προγράμματα άνασθηλώσεως μνημείων και ανάδειξης αρχαιολογικών χώρων πού έπιτελούν.

'Απούσες, λοιπόν, οί 'Εφορείες 'Αρχαιοτήτων, και δέν ένυμερωνόμεθα διά τό έργον τό όποίον έπιτελούν, άλλ' άπούσες και γιά τις ποικίλες άνάγκες πού άφορούν στον Νομό μας από μία παρόμοια έποικοδομητική ανταλλαγή άπόψεων σήμερα.

Πρωτίστως, ένδεικνυται νά τονισθή ότι άποτελεί άδήρητο άνάγκη νά τηρηθούν - κατά Νομό - οί 'Εφορείες 'Αρχαιοτήτων Πελοποννήσου, πράγμα πού γιά τήν Μεσσηνία άποτελεί πρόκρισι πρώτιστης προτεραιότη-

τας. 'Ετσι, θά είναι μονίμως παρόντες οί αρχαιολόγοι στην Μεσσηνία και θά ήμπορούν νά παρεμβαίνουν άμέσως και άποτελεσματικώς. Τουλάχιστον, νά ιδρυθή 'Επιμελητεία Προϊστορικών και Κλασσικών 'Αρχαιοτήτων Μεσσηνίας, πλήρως στελεχωμένη μέ αρχαιολόγους και μηχανικούς, αλλά και μέ καθαριστάς - φυλάκες δι' όλους τους αρχαιολογικούς χώρους και τους έξ αυτών πλέον άπομακρυσμένους. 'Ετσι, και θά είναι επισκέψιμοι οί χώροι και θά άποφεύγωνται, έν πολλοίς, οί λαθροάνασκαφές, διότι όλα έχουν αντίκρυσμα στον τουριστικό τομέα.

'Η πολιτική, ή όποία θά άκολουθείται και θά εφαρμόζεται, γιά νά έπιτύχωμε ίκανοποιητική και άπολύτως έλκυστική και εφαρμόσιμη τουριστική ανάπτυξι, έπιβάλλεται νά τείνη στην δημιουργία και όργάνωσι πολιτιστικού τουρισμού καθόλου.

'Επίσης, ένδεικνυται νά τονισθή, κατά τον πλέον κατηγορηματικό τρόπον, ότι έχει ξεπερασθή, πλέον, ή άπλοϊκή μορφή τουρισμού, πού νά βασίζεται άπλώς στα μνημεία, στις φυσικές καλλονές, στις άκτές και στα άκρογάλια, στην φιλοξενία των ντόπιων. Αυτά ήμπορούν νά παραμένουν και νά ισχύουν ως ύποδομή, αλλά έπιβάλλεται νά ύπάρχη συνέπεια, νά ύπάρχη καθαριότητα, νά ύπάρχη έντιμότης έναντι των άλλοδαπών και ήμεδαπών τουριστών, νά ύπάρχη κλιμάκιο τουριστικής άστυνομίας σέ όλα τά τουριστικά θέρετρα, σέ όλους τους μείζονες ιστορικούς και αρχαιολογικούς χώρους. Νά μή περιορίζονται, δηλ., σέ 61 κλιμάκια σέ όλη τήν επικράτεια.

'Η πολιτική γιά τήν ανάπτυξι του τουρισμού ένδεικνυται νά τείνη στην δημιουργία και όργάνωσι πολιτιστικού τουρισμού και στην Μεσσηνία και σέ όλη τήν επικράτεια γιά τήν δημιουργία άειφορίας, όπως προσφυώς έ χαρακτηρίσθηκε και έπιποφορήθηκε τό συγκληθέν κατά τον παρελθόντα Μά-

ιον Διεθνές Συνέδριον στο Ε.Μ.Π.

Τά σύνολα έργων, πού έκτελούνται ίκανοποιητικώς στην Μεσσηνία, είναι οί άνασθηλώσεις των βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων, πού άναδεικνύονται χάρις εις τό κλιμάκιο Καλαμάτας και εύχαριστούμε, δι' αυτό, τον κ. Καλλιμαχο 'Αντωνάκο γιά τήν ύποδειγματική έργασία πού έπιτελείται γενικώς, ως και ή έργασία καθόλου πού έπιτελείται στην άρχαίαν Μεσσήνην χάρις εις τις άοκνες πρωτοβουλίες και προσπάθειες του συναδέλφου κ Πέτρου Θέμελη. 'Ετσι, ή άρχαία Μεσσήνη τείνει νά γίνη ήδη πλέον έντυπωσιακή και από αυτήν τήν άρχαίαν 'Ολυμπίαν.

'Υπάρχει, όμως, και ή άνάγκη νά γίνη μία έπιπακτική παρτήρησι: έπιβάλλεται νά άνακοπή ή προϊούσα έξαφάνισις της άρχαίας πόλεως της Κυπαρισσίας, πού έχει άφεθή έρμαιον καταπατητών

'Οργάνωσι πολιτιστικών μονάδων

Είναι γνωστόν ότι λόγω έγκαταλείψεως των αρχαιολογικών χώρων αί των Μουσείων, ή Μεσσηνία, εις τήν όποία δέν ύπάρχουν οργανωμένοι αρχαιολογικοί χώροι, δέν περιλαμβάνεται εις τά πολυήμερα προγράμματα των τουριστικών πρακτορείων και σπανιώτατα άποτελεί πόλον έλξεως γιά τά κρουαζιερόπλοια.

'Εν κατακλείδι, άποτελεί, πλέον, άναγκαιότητα ό σχεδιασμός της όλης πολιτικής γιά τήν έφαρμογή και γιά τήν ανάπτυξι κυρίως του πολιτιστικού τουρισμού, ή ύπαρξις δέ πλέγματος μνημείων σέ όλη τήν Μεσσηνία έπιτρέπει αυτήν τήν μείζονα ύλοποίησι σέ πόλους έλξεως όλων των έπαρχιών της.

'Η αναστήλωσι, προστασία των επί μέρους μνημείων, άποτελεί τον πρώτο στόχο - σταθμό, πού θά έπιτρέψη, έν συνεχεία, τήν άνετη όριοθέτησι, περιφράξι και, ιδία, τήν ανάδειξι κάθε ενός μείζονος αρχαιολο-

ή χώρα.

άποκατάστασι, σταδιακώς, μονάδος οδηγεί στην άρρωσσι συνεχών, γειτονι- , έλαχιστα ή περισσότερον ιζύ των άπεχόντων μνη- ον, πού δημιουργούν συνο- ι εικόνα άλληλοδιάδοχων μείων, μέ άποτέλεσμα νά ματίζονται νοητά οί πολπι- ές λεγόμενες καί, συγχρό- , άρχαιολογικές διαδρομές (τaria archaeologica), γιά όποιες διαδρομές έχω νά πτείνω τέσσαρες κυρίους ά- λες άρχαιολογικών καί ίστο- ών χώρων σέ νοητή όδική υδεσι στην θόρεια καί δυτι- Μεσσηνία, ώς καί άλλους ο άξονες μέ γνώμονα την ωριμία όμοειδών μνημείων. ηγκεκριμένως, θεωρώ έπάνα- .ες νά δημιουργηθούν οί ά- ήλουθοι όδικοί άξονες, πού ι συνδέουν τά σπουδαιότερα ρχαιολογικά μνημεία κάθε μί- ς περιοχής:

1. Πολιτιστικές διαδρομές

Α. Από τόν 'Επικούρειο/ Βάσσεις πρός Νότον μέ ατεύθυνσι τό 'Ανω Ψάρι, γιά ήν ανάπτυξι θερινού θερέτρου πά λιθόκτιστα σπήτια του, έν συνεχεία στό Ψάρι, στό Δώ- ον, στό Βασιλικόν, στην ά- ρόπολιν καί στους θολωτούς άφους τής Μάλης, στην Πε- ριστεριά (Μυκήνες τής Δυτικής Τελοποννήσου), στην Κυπα- ρισσία (Κάστρο 'Αρκαδιάς καί Μόυσσα) καί, τέλος, στό Φιλια- τρά (ή πόλι καί τό παραλιακό Στόμιο).

Β. 'Ανάκτορα 'Εγκλιανού, Χώρα (νεκροταφείο μυ- κναϊκών χρόνων είς τόν 'Α- γιον 'Ιωάννην καί σπήλαιον "Καταβόθρα", Μουσείο καί Βο- λιμίδια - Κεφαλόβρυσον).

Υ. Θολωτός τάφος στό χω- ρίο Κορυφάσιο, θολωτοί τάφοι στην Βιγλήτσα Τραγάνας, Ρωμανού, Βοϊδοκοιλιά, Σπή- λαιον Νέστορος καί Κορυφά- σιον, Παλαιοναβαρίνον, ύδρο- βιότοπος Διβαρίου-Γιάλοβας, Πύλος, Νικόκαστρο, Σφακιήρι- α.

Δ. Ρούτσι, Παπούλια, Κα- μίνια Κρεμμυδιών, Κου- κουνάρα, Χανδρινός, Σουλη- νάρι, Νιχώρια, Ριζόμυλος.

2. 'Επισκέψεις όμοειδών μνημείων

Α. Τύμβων (Βοϊδοκοιλιά, Ρούτσι, Παπούλια) καί θολωτών τάφων (Κορυφάσιον, Ρούτσι Μυρσινοχωρίου, 'Ε- γκλιανός, Βιγλήτσα Τραγάνας, Βοϊδοκοιλιά, περιοχή Κουκου- νάρας, Καμίνια Κρεμμυδιών, Παπούλια, Βλαχόπουλον) σέ συνδυασμό.

Β. Κάστρον ('Αρκαδιά Κυ- παρισσίας, Παλαιοναβα- ρίνο, Νικόκαστρο, Μεθώνη, Κο- ρώνη, 'Ακρποχώρι, Καλαμάτα). 'Εχομε διαμορφώσει τό πλαι- σιο μέ τίς άρχές γιά την ανά- δειξι καί διαχείρησι καθόλου τών άρχαιολογικών χώρων σέ αυτές τίς πολιτιστικές - άρχαιο- λογικές διαδρομές καί θά έ- πακολουθήσι ή ένδελεχής με- λέτη του συνόλου τούτου γιά την ύποβολή συγκεκριμένων προ- τάσεων στην Γεν. Γραμματεία τής Περιφέρειας.

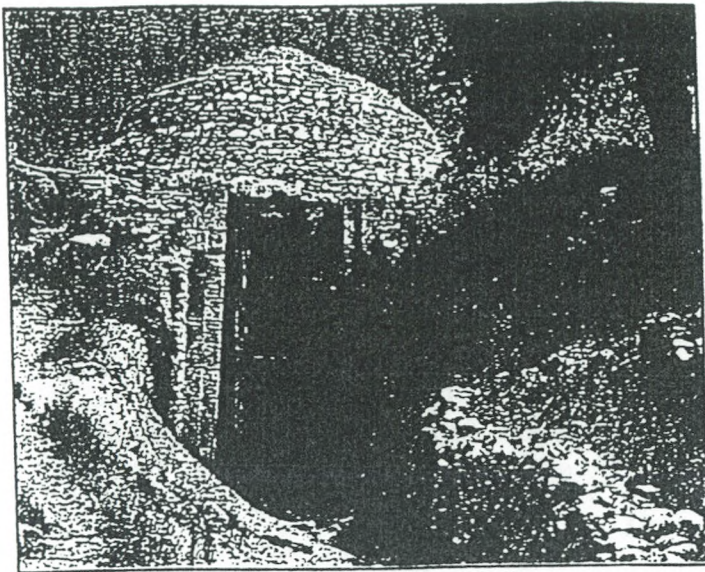
Περαιτέρω, όμως, καί γιά την Πυλία, θά υπάρξουν αντίστοι- χες προτάσεις ώς καί γιά την ά- νατολική άκμή.

'Η μεταμόρφωσι των Μουσείων σέ ζώντες όργανι- σμούς καί ζωντανές κυψέ- λες

Είναι γνωστό σέ όλους ότι τά κρατικά άρχαιολογικά Μουσεία είναι, στό σύνολό τους σχεδόν, νεκροί όργανισμοί στερούμε- νοι διδακτικού καί εκπαιδευτι- κού χαρακτήρος άπαξ καί δέν προσφέρουν γενικώτερη έπο- πτική εικόνα μέ κατάλληλες ά- ναπαραστάσεις καί έποπτικό ύ- λικό.

'Ηδη, κατόπιν σχετικής είση- γησεώς μου κατά τό έτος 1991 πρός τό 'Ιδρυμα Κρατικών 'Υ- ποτροφιών, έθεσπίσθη νέα εί- δίκευσις μέ γνωστικό άντικείμε- νο την Μουσειολογία καί ήδη σπουδάζουν περί τούς είκοσι μεταπτυχιακοί υπότροφοί μας Μουσειολογία, κατά βάσιν, στην Μεγ. Βρετανία.

'Εν τώ μεταξύ, κατά τίς όδηγι- ες τής Εύρωπαϊκής 'Ενώσεως έπιβάλλεται όλα πλέον τά Μου- σεία νά διαθέτουν κεντρικό έκ- θεσιακό κορμό, δηλ., νά υπάρ- χη μέ τό έκθεματικό τους ύλικό μία κεντρική ιδέα καί νά έκπρο- σωπούνται μείζονα σύνολα ή- στορικής μνήμης καί τέχνης.

Χρυσόφορος θολωτός Τάφος της Περιστεριάς 15ου αι. π.χ.

Αυτό έπιβάλλεται νά έπνευχθή καί στην Μεσσηνία. 'Όλα τά άρ- χαιολογικά της Μούσεια στε- ρούνται διδακτικού καί έκπαι- δευτικού χαρακτήρος καί, δι' αυτό, έπιβάλλεται νά άναδιαρ- θρωθούν ριζικά.

Αυτή τί στιγμή υπάρχουν δύο Μουσεία, στην Χώρα καί στην Πύλο, ένώ τό Μπενάκειο Μου- σείο στην Καλαμάτα διαθέτει ή- σόγειον, μόνον, έκθεσιακό χώ- ρο καί προετοιμάζονται καί οί άλλοι όροφοί του.

Πάντως, υπάρχει καί προοπτι- κή νά οργανωθή καί Βυζαντι- νό Μουσείο στό κτίριο του πρώ- νη Γαλλικού 'Ινστιτούτου στην Καλαμάτα, ώς καί επέκτασι του Μπενακειού 'Αρχαιολογικού Μουσείου στην άνεγειρομένη, εύχόμεθα μέ υπόγεια, έκ νέου Παλαιά 'Αγορά. 'Εκεί είναι, λοι- πόν, τό πρόβλημα: τί θά περι- λαβάνη τό Μουσείο τούτο.

Α. 'Όσον άφορά στό Μου- σείο τής Χώρας, πιστεύω ότι έπιβάλλεται νά μετατραπή σέ Μουσείο μέ άποκλειστικό θέμα "Τό Μυκναϊκό 'Ανάκτο- ρο" μέ ένότητες: α) γιά την άρ- χιτεκτονική του όλου συγκρο- τήματος, μέ έγκατάστασι όλου του δαπέδου, την άναπαράστα- σι του συνόλου τών τοιχογρα- φιών καί τοποθέτησι όλων τών εύρημάτων τής Αίθουσής του Ορόνου του κυρίως άνακτόρου σέ ειδικό χώρο, πού θά είναι δυνατόν νά είναι όρατός άπό περιμετρικό διάδρομο σέ άνώ- τερο έπίπεδο, γ) μέ τίς ειδικές ένότητες γιά την καθημερινή ζωή στό άνάκτορο, δ) γιά τίς οί-

κονομικές - βιοτεχνικές δρα- στηριότητες, πού είχαν άναπτυ- χθή σέ αυτό καί στό παραρτή- ματά του, ε) γιά την μυκναϊκή λεγομένη γραφή "Β", την πρώ- τη γνωστή μας έλληνική συλ- λαβογράμματη γραφή, μέ την όποία "έπνούντο" όλα τά λογι- στικά "τεφτέρια" γιά την διακί- νησι τών πάσης φύσεως παρα- γομένων προϊόντων στό άνέ- σκαμμένο άνακτορικό συγκρό- τημα, στό παραρτήματά του ώς καί σ' όλη την έπικράτεια του βασιλείου, περαιτέρω δέ άλλες ένότητες, ώς στ) γιά την εξέλιξι τής γραφής, ζ) την εξέλιξι τής κεραμικής. η) γιά τίς τοιχογρα- φίες, πού έκοσμούσαν όλο τό άνάκτορο καί τά παλαιότερα συγκροτήματά του, θ) γιά τά έ- θιμα-ταφής, πού διαπιστώθη- καν στους βασιλικούς τάφους τής μείζονος περιοχής του άνα- κτόρου, ι) μέ άναπαραστάσεις τών τάφων καί τών ταφών ώς καί μέ πράγματι τεκμηριωμένη - γιά πρώτη φορά - εύρεία πα- ρουσίασι τών κτερισμάτων άπό τίς ταφές κάθε τάφου κ.ο.κ., ώ- στε νά είναι άπόλυτα διδακτική ή όλη έκθεσι καί μεταδοτική ως πρός την εικόνα καί τίς γνώσεις πού έπιβάλλεται νά άποκομίση κάθε έπισκέπτης καί, ιδιαιτε- ρως, τά παιδιά.

Β. Τό Μουσείο τής Πύλου δυνατόν νά συγκεντρώσι όλα τά εύρήματα άπό τό σύνο- λον τής έπαρχίας τής Πυλίας - ώς καί μέ εύρήματα, πού δυ- νατόν νά μεταφερθούν άπό την Χώρα- καί νά έχη ως κύριον κορμόν τό σύνολον "Η Πυλία

τά την 'Εποχή του Λιθού και
ύ Χαλκού και ή μείζων πε-
οχή του όρμου του Ναυαρί-
ου στην διαχρονική της πορεί-

Υ 'Η Κυπαρισσία έχει ανά-
γκη ιδιαίτερου Μουσείου
ά τά εύρήματα της πλούσιας
Περικτεριάς, της Μουριά-
ας, της άρχαίας Κυπαρισσίας,
ών Φιλιατρών, αλλά και για τά
ύρήματα από όλες τις προϊ-
τορικές θέσεις της κοιλάδας
ού Σουλιά, όπως από την ά-
ρόπολη της Μάλλης με τά εύ-
ρήματα από τους ύστερας μυ-
κηναικής έποχής θολωτούς της
άφους, από τον τάφο του
Βασιλικού, από τον πρώτο τά-
φο στο Ψάρι, ώστε να περιλά-
βη μέ συνολικό πρόγραμμα και
όλα τά εύρήματα από τις προ-
σεχείς άνασκαφές στο Γλυκο-
ρίζι, στο Σιδηρόκαστρο, στο
Καλό Νερό, στο Βουνάκι, στο
Διαβολίτσι και σε άλλες θέσεις,
ως και διά να δημιουργηθή
μελλοντικά, σε αυτό τό προ-
γραμματιζόμενο Μουσείο, τό
έκθεσιακό σύνολο, πού θά πα-
ρουσιάζη έξαιρετικά παραστα-
τικά τό θέμα "Ο αύλών του Κυ-
παρισσέντος κατά την 'Επο-
χή του Χαλκού και κατά τους
ιστορικούς χρόνους".

8 'Ιδιαίτερως στις Ράχες,
δίπλα στην "πολύχρυσο"
άκρόπολη του επιθλητικού λό-
φου της Περιστεριάς, πού εί-
ναι οί Μυκίνες της Δυτικής Πε-
λοποννήσου, ένδεικνυται να
όργανωθή, λόγω αυτής της με-
γάλης σημασίας της άνασκα-
φής της Περιστεριάς, των προ-
δρόμων οίκισμών και των δο-
ρυφόρων της, ιδιαίτερο Μου-
σείο υπό τύπον διδακτικής συλ-
λογής μέ τίτλο "Η άνασκαφή
της Περιστεριάς". 'Η κοινότης
των Ραχών προτίθεται να πα-
ραχωρήση τό παλαιό δημοτι-
κό σχολείο. Τεράστια έκταση ύ-
πάρχει γύρω, ίκανή για όλες
της μελλοντικές άνάγκες.

Τό πρόβλημα θά είναι τί θά
περιλαμβάνη τό Μουσείο, πού
θά "στηθή" και θά όργανωθή
στην Παλαιά 'Αγορά της Καλα-
μάτας. 'Εδώ χρειάζεται όραμα
και, ιδία, άποφασιστικότητα.

Πρέπει να γίνη άντιληπτό ότι,
επειδή ή Καλαμάτα είναι πρω-
τεύουσα του Νομού Μεσσηνί-

ας, ένδεικνυται τό Μουσείο αυ-
τό να είναι σύνολον από ζωντα-
νές κυψέλες. Δηλαδή, πρέπει
να περιλαμβάνη βοηθητικούς
χώρους μόνον στο ύπόγειο και
να μή διαθέτη γραφεία διοικη-
τικής φύσεως στους ίσογεί-
ους χώρους του.

Πολυδιάστατο ένδεικνυται,
πάντοτε, να είναι τό έκθεμα-
τικό ύλικό πού θά έπιλεγή και να
άποτελεί μείζονες ένότητες,
στις όποιες θά προταχθούν:

1 'Αναπαραστάσεις από τά
κυριώτερα ιστορικά γεγο-
νότα της μείζονος Μεσσηνίας
άπό τους προϊστορικούς χρό-
νους.

2 'Αναπαραστάσεις από
τους κυριώτερους άρ-
χαιολογικούς χώρους της Μεσ-
σηνίας και της Τριφυλίας, ως
και της Μεσσηνιακής Μάνης,

3 'Αρχαιότητες από την ύ-
πόλοιπο Μεσσηνία, πού
εύρίσκονται στο Μουσείο της
Καλαμάτας,

4 Περιοδικές θεματικές
έκθέσεις μέ τό πλουσιώ-
τατο ύλικό σε γκαβούρες και
χάρτες, πού περιλαμβάνει ή
πολύτιμη και μοναδική στο εί-
δος της Συλλογή του έγκριτου
δικηγόρου της Καλαμάτας κ.
Δημ. Παπανικολόπουλου,

5 Πίνακες ζωγραφικής μέ
θέματα από την Καλαμά-
τα και την Μεσσηνία γενικώτε-
ρα, ως και ιδιαίτερο τμήμα μέ
τά έργα της έγκριτης ζωγρά-
φου κ. Ντιάνας 'Αντωνάκη,

6 'Ορυκτολογική και πε-
τρολογική συλλογή πε-
τρωμάτων και όρυκτων της
Μεσσηνίας, μιά και ή μείζων
Μεσσηνία, άποτελεί, ως και ή
νήσος Θήρα, παράδεισον διά
τους γεωλόγους,

7 'Εκθεσι μέ φωτογραφί-
ες από τους πολύτιμους ύ-
δροβιότοπους της Μεσσηνίας
μέ χαρακτηριστικά δείγματα ά-
πό τά ένδημούντα και τά μετα-
ναστεύοντα πτηνά, από άλλα
άντιπροσωπευτικά άλλα και
σπάνια δείγματα πανίδος, ενώ

8 θά περιλαμβάνονται και
χώροι για περιοδικές έκ-
θέσεις μέ έργα καλλιτεχνών
και, ιδιαίτερως, παιδιών και
μαθητών, ώστε να προσελκύη
μονίμως τό Μουσείο τον μαθη-
τικό κοσμο.

Κατ' αυτόν τον τρόπον θά δη-
μιουργηθούν διδακτικά Μου-
σεία σε όλο τον Νομό, πού θά
καλύπτουν πολλούς τομείς του
έπιστητού.

Αυτό θά είναι ή έπιτυχία του
όλου προγράμματος, ώστε και
τά Μουσεία να γίνουν πόλοι έλ-
ξεως για όλους τους έπισκέπτες
της μεσσηνιακής γής.

Η περίπτωση της Πύλου

Τ ούσιαστικό και πλε-
ον χαρακτηριστικό και
άντιπροσωπευτικό για
την διαχείρησι καθόλου και την
άξιοποίησι των μνημείων πρό-
βλημα άποτελεί ή Πύλος, πού
υπήρξε θέατρο έώνων από
την άρχαιότητα, ούδεμίαν σχέ-
σιν έχουσα προς την Πύλον του
Νέστορος.

'Ηδη τό έτος 1874, έρευνών
ό 'Ερρίκος Σλήμαν διά την Πύ-
λον του Νέστορος, επί τη βά-
σει των πληροφοριών του πε-
ρινητού Πausανίου (2ος αί-
ών μ. Χ.), εις τον όρμον της Βο-
ϊδοκοιλίας και εις τό Παλαιο-
ναβαρίνον, σημειώνει εις τό
προσωπικόν του στην ελληνι-
κή ήμερολόγιον των περιγη-
σεών του: «εφθάσαμεν επί του
ώραιότερου όρμου του κό-
σμου, ή πόλις ώραία και κα-
θαρά (τώ 1874), λαμπρά πλα-
τεία μέ μεγίστας πλατάνας».

'Η Πύλος, πρώην 'Αβαρίνον,
είναι παραδοσιακή πόλη, διέ-
θετε ώραίο μώλο, έχει ώραία
πλατεία και τό άνύπαρκτο 'Α-
ντωνοπούλειο 'Αρχαιολογικό
Μουσείο μέ δύο αίθουσες χω-
ρίς διδακτικό χαρακτήρα, έχει
τό ώραίο Νιόκαστρο, άόρατο
άπό τον άναπτυχθέντα μεταπο-
λεμικά πευκώνα, μέ ύδραγω-
γείο άναξιοποίητο στην άλλη ά-
κρη.

Τό Νιόκαστρο, πού έπελέγη,
κακώς κατά την άποψη μου,
διά να χρησιμεύση ως έδρα της
'Εφορείας 'Εναλίων 'Αρχαιο-
τήτων άπό τό έτος 1980, περί-
που, δέν έχει Μουσείο έναλί-
ων άρχαιοτήτων, δηλ., δέν ύ-
πάρχει έκθεσι μέ εύρήματα
άπό ύποβρύχιας έρευνες, δέν
έχει έστω ένα έπιστημονικό όρ-
γανο, εάν θέλωμε να συγκρί-

νωμε την ύφισταμένη κατάστα-
σι μέ ένα από τά ώραϊότερα και
άρτιότερα έπιστημονικώς όρ-
γανωμένα Μουσεία στον κό-
σμο, αυτό στο φρούριο της 'Α-
λικαρνασσού, πού έχρηματο-
δοτήθη, κατά, βάσιν, από τό
Πανεπιστήμιον Α και Μ του Τέ-
ξας (καθηγ. Τζώρτζ Μπάς).

Στό Νιόκαστρο δέν έχουν ά-
νακαλυφθή, άκόμη, δι' άνα-
σκαφών, τά 600 τούρκικα σπί-
τια, πού υπήρχαν στο έσωτερι-
κό του, δέν έχει συμπληρωθή
ή άναστήλωσι της όχυρώσεως
του, άκόμη, δέν έχουν προ-
γραμματισθή και δέν έχουν
διαμορφωθή περίπατοι, άγνο-
ούν οί έπισκέπται ότι ύπάρχει
άνεπανάληπτη θέα από τον 'Ε-
βδομο.

Στην Πύλο παραμένει έγκα-
ταλελειμμένη, έρειπωμένη και
άναξιοποίητη ή οίκία του 'Ο-
λυμπιονίκου Τσικλητήρα,
πράγμα πού άποτελεί ευθύνη
της Ε.Τ.Ε.

Λόγω παντελώς κακού προ-
γραμματισμού και μή τηρήσε-
ως άρχήθεν της νομίμου δια-
δικασίας, προφανώς, ή μαρ-
να παραμένει άκόμη άναξιο-
ποίητη, χωρίς να είναι δυνατόν
να κτισθούν τά άπαραίτητα και
προβλεπόμενα κτίρια: τελωνεί-
ο, ίατρείο, γραφεία, χώροι ύ-
ποδοχής, χώροι άποθηκεύσε-
ως καυσίμων κ.ο.κ. 'Αποτελε-
σμα, να φιλοξενούνται βαρ-
κούλες, ενώ οί πρώην μαρίνες
σε όλο τό μήκος της Δαλματι-
κής άκτής έχουν "μετακομίσει"
προς έκμετάλλευσιν σε όλες τις
ίταλικές άκτές. Αυτό, λοιπόν, ά-
ποτελεί την έπιτυχία της υπό
πνεύμα προγραμματισμού έ-
νασκουμένης τουριστικής άνά-
την επικράτειά μας πολιτικής.

έγκαταλελειμμένες αποθή-
του ΑΣΟ, που θά ήτο δυ-
ιν νά μετατραπούν σέ όρ-
ωμένα πολιτιστικά πολύκε-
α, παραμένουν άναξιοποί-
ς καί οί Πύλιοι, που δέν
ορούν νά υποφέρουν τούς
ρούμενους δρώμενων μεσ-
νιακούς χειμώνες, μετανα-
εύουν στό άστυ μέ τά άστυ-
λικά τους σύνδρομα.

ζανένα όραμα. Κανένα πρό-
γραμμα τής Εύρωπαϊκής Έ-
ύσεως έν εξέλιξει. Ουδείς
ρογραμματισμός.

Η Σφακτηρία παραμένει έ-
καταλελειμμένη, άνεκμετάλ-
ευτη καί άναξιοποίητη, χωρίς
ίνιπυρικές ζώνες, όπως καί τό
Ταλαιόκαστρο (Παλαιοναβα-
ρίνο) άπρόσιτο, άδιάβατο καί

έρειπωμένο, άναξιοποίητος ό
τροπικής όμορφιάς καί κηρυγ-
μένος ως "έξαιρέτου φυσικού
κάλλους τοπίου" όρμος τής Βο-
ϊδοκοιλιάς (1980, 1981), μέ ύ-
ποβαθμισμένο τόν ύδροβιότο-
πο τού Διβαρίου, παρά τό
σημαντικό έν εξέλιξει πρό-
γραμμα διαφύλαξης του έκ μέ-
ρους τού ΥΠΕΧΩΔΕ καί τής
'Ελληνικής Όρνιθολογικής Έ-
ταιρείας. Άφού δέν ύπάρχει
κατανόηση καί αντίληψη...

Πλήθος τά μνημεία τών προ-
μάχων τού Άγώνος τής Έλλη-
νικής Άνεξαρτησίας σέ διάφο-
ρα σημεία (Σφακτηρία, Χελω-
νάκι), άναξιοποίητα καί αυτά,
χωρίς νά ύπάρχη όργανωμένο
πρόγραμμα έπισκέψεως των
γιά άξιοποίησί τους.

Ό μεγάλος, επίσης, αριθμός
έγκαταλελειμμένων καί άνα-
ξιοποίητων βιομηχανικών κτι-
σμάτων (Φιλόππουλος, ΑΣΟ),
πού θά ήτο δυνατόν νά φιλο-
ξενήσουν τīs έπιθυμητές έγκα-
ταστάσεις τής Έφορείας Ένα-
λίων Άρχαιοτήτων σπίν Γιάλω-
βα, άναμένει τήν έκδήλωσι τού
φυσικού διαφέροντος τών άρ-
μοδίων. Θά ήτο, επίσης, δυνα-
τόν νά όργανωθούν δύο θαυ-
μάσια Μουσεία, δηλ., τό
Μουσείο τών Ναυμαχιών τής
Σφακτηρίας καί τού Ναυαρί-
νου ως καί τό όφειλόμενο
Μουσείο Φιλελληνισμού, πού
θά έδημιουργούσαν άλλους
δύο πόλους έλξεως σπίν όρμο.

Όπως μού έλεγε ό ρέκτης ξε-
νοδόχος τής Πύλου, ό φίλος

Δημήτρης Καραλής, ξένοι τού
"κλείνουν" δωμάτιο γιά δύο έ-
βδομάδες, αλλά άναχωρούν
μετά δύο ήμέρες, έπειδή δέν
έχουν δυνατότητες έπισκέψεως
μνημείων σπίν περιοχή, δέν έ-
χουν νά ίδούν τίποτε γύρω σπίν
όρμο. Αύτά είναι τά άποτελέ-
σματα άπουσίας πολιτιστικού
τουρισμού.

Πλήρης, λοιπόν, έγκατάλει-
ψις καί οί άρμόδιοι καί εις Πύ-
λον καί εις Καλαμάταν καί εις
Άθήνας, ένώ ύπάρχουν άνεξά-
ντητοι πόροι πλουτοπαραγω-
γικού, οίκοιολογικού, πολιτιστι-
κού, ιδία, καί παραδοσιακού
χαρακτήρα, δέν τούς έχουν θέ-
σει εις ένέργειαν, διά νά έπι-
τύχουν τήν τουριστικήν άξιο-
ποίησιν τής μείζονος περιοχής.

Η προγραμματιζόμενη έπένδυσις (ΠΟΤΑ) Μεσση- νίας-Ναυαρίνου

Πιστεύω ότι προϋποθέσεις
συνολικής άναμετωπίσεως τών
ποικίλων προβλημάτων οίاس
δήποτε περιοχής, καί ιδία εκεί-
νων τών προβλημάτων, πού ά-
πτονται καθολικά τής τουριστι-
κής πολιτικής καί τής τουριστι-
κής ανάπτυξης, πρέπει νά άντι-
μετωπίζονται καί νά έκδηλώ-
νυνται πρό τής δημιουργίας ά-
ναπτυξιακών καί τουριστικών
μονάδων καί, μάλιστα, όταν έ-
πάρχουν προϋποθέσεις άνά-
πτυξης εύρέος φάσματος πο-
λιτιστικού τουρισμού.

Πάντοτε, περίπου, προσέρχο-

Η πόλη της Πύλου σήμερα

νται οί ένδιαφερόμενοι έπεν-
δυταί καί μεγαλοεργολάβοι εις
τό Κεντρικό Άρχαιολογικό
Συμβούλιο τού Υπουργείου
Πολιτισμού καί θέλουν νά προ-
τείνουν περιστροφή σπίν κρό-
ταφο τών μελών τού ΚΑΣ, έ-
χοντας άγοράσει τεραστία έκ-
κτασι καί έχοντας έκπονήσει τό
σύνολο τών σχεδίων γιά τήν ά-
νέγερσι τών κτιρίων καί τών
ποικίλων έγκαταστάσεων τής έ-
πενδύσεως των, χωρίς νά έ-
χουν ζητήσει νομοτύπως τήν
διεξαγωγή έρεύνης σπίν πρós
έπένδυσιν ζητούμενη έκτασι.

Κατ' έμέ καί, βεβαίως, πιστεύ-
ω ότι τό σύνολον τών μελών
του ΚΑΣ συμφωνούν άπολύ-
τως μέ τά άνωτέρω, διότι όλοι
υποφέρουν όταν έρχονται πα-
ρόμοια θέματα πρós έγκρισιν
τίν τελευταία συγμή.

Κάθε έπενδυτής όφειλε νά εί-
χε άπευθυνθή πρώτα (καί όχι
στό τέλος) στό Υπ. Πολιτισμού
καί νά είχε ζητήσει κατά πόσον
ήμπορεί, εκεί πού θέλει, νά έ-
γκαταστήσι τήν έπένδυσί του.

Άναλόγως πρós τήν άπόφα-
σιν τών μελών τού γνωμοδοτι-
κού όργάνου, πού άποτελεί τό
ΚΑΣ, θά ήμπορεί νά προχωρή-
σι ή όχι ή έκτέλεσι τού άνα-
πτυξιακού έργου. Συμβαίνει, έν
τούτοις, νά άπευθύνεται κάθε
έπενδυτής στό ΥΠΠΟ στό τέ-
λος, έχοντας προετοιμάσει τά
λοιπά πού τόν ένδιαφέρουν, ό-
πότε καί άρχίζουν οί άνωμαλί-

ες, διότι παρεμβάλλουν διαβε-
βαιώσεις, τīs όποιες προτίθε-
νται νά παρακάμψουν καί σπ-
μειώνονται ύπερβάσεις ποικί-
λες κατά τήν έκτέλεσιν τών πα-
ντοίων έργων. Βεβαίως, σέ
παρόμοιες περιπτώσεις άκί-
ραία τήν εύθυνη φέρει ό
Ε.Ο.Τ., ό όποίος διδαι τήν άρ-
χική έγκρισι διά τīs τουριστι-
κές άναπτυξιακές μονάδες.

Τό άποτέλεσμα: καταστροφή
τών πάντων, προσβολή καί άλ-
λοτρίωσις τού τοπίου, άπρό-
σφοροι έπενδύσεις πού δέν εύ-
δοκιμούν καί πού, ένίστε, έ-
γκαταλείπονται.

Σέ αυτές τīs περιπτώσεις έμπί-
πτουν πολλές παρόμοιες έπεν-
δύσεις, ώρισμένες έκ τών όποι-
ων, μάλιστα, δέν εύδοκίμησαν.
'Αναφέρω ποικίλες περιπτώ-
σεις άναπτυξιακών καί τουρι-
στικών μονάδων: ξενοδοχείο
Σουνίου, Αύλιδα, Πόρτο Καρ-
ράς, "Αγ. Πελαγία, όρμος τού
Ναυαρίνου, πού έκινδύνευσε
τό 1976 γιά τήν άβέβαια κατά
τήν έκβασί της έπένδυσιν δη-
μιουργίας διαλυτρίων πλοίων
Διασκάρι Έραπέτρας, όπου ο
κάτοικοι κατέστρεφαν τά πάντ
σέ ένα έκτεταμένο οίκισμό μ
νωικών χρόνων, προκειμέν
νά έπιτευχθή ή άνέγερσι τερ-
σίου ξενοδοχείου ελληνοσο-
νδικών συμφερόντων, Έε
'Οδός, Πλατυγιάλι Άστακο
'Επικείμενα θύματα, βεβαί
ύπάρχουν καί μνημονεύοντε

αεροφωτογραφία ειδικά τραβηγμένη για το ΚΑΣΤΡΟ (Σ.ΜΠΟΥΝΑΣ)

Η πόλη της Πύλου σήμερα

Ίεράπετρα, πάλιν δέ ο όρμος του Ναυαρίνου καί αυτό διότι όλη αυτή ή οίκολογική άρμονία του περιβάλλοντός του κινδυνεύει νά άλλοτριωθή.

Ώφειλε, πιστεύω, κάθε έπενδυτής νά αντιμετώπιση τά δεδομένα διά τό πρόσφορον τής έπενδύσώς του, κατά πόσον, δηλ., θά έπιβίωση, κατά πόσον προσφέρεται λόγω άγροτικής οίκονομίας, λόγω οίκολογικής έν γένει καταστάσεως, διά λόγους Έθνικής Άμύνης, κατά πόσον ένδείκνυται τό προτεινόμενο μέγεθος τής τουριστικής μονάδος νά παρεμβληθή στήν περιοχή.

Ώφειλε ο κάθε έπενδυτής νά άπευθυνθή καί στό "Υπ. Έθνικής Άμύνης, στό "Υπ. Έθνικής Οίκονομίας, στό "Υπ. Γεωργίας, στό ΥΠΕΧΩΔΕ, στό ΕΟΤΕ καί, πρώτα άπ' όλα, στό "Υπ. Πολιτισμού. Δέν πράττει, όμως, ό,τι όφειλε.

Έξ άλλου, θεωρώ ότι δέν έπιτρέπεται νά άνήκουν σέ ιδιώτες τεράστιες έκτάσεις καί, μάλιστα, σέ στρατηγικής σημασίας χώρους, όπως σέ αυτόν, τόν μεγαλύτερον λιμένα τής Μεσογείου, κόμβον θαλασσίων μεταφορών.

Υπάρχει, όμως, καί άλλη παράμετρος: δέν υπάρχει ύποδομή στόν άρχαιολογικό, στόν μείζονα πολιτιστικόν τομέα, διά νά ήμπορούν οί τουρίστες νά έπισκέπνυνται μνημεία καί άρχαιολογικούς χώρους στήν γύρω περιοχή, καί, βεβαίως, δέν αποτελεί κέρδος γιά τήν Άρχαιολογία ή ανακάλυψις μνημείων άπό μπουλντόζα στόν πρόσ ύποανάπτυξιν, τελικώς, προοριζόμενον χώρον καί ή άνασκαφή των, διότι τά μνημεία είτε θά κατακωσθούν είτε θά καταστραφούν άπό τήν ίδια μπουλντόζα, πού περιμένει δίπλα χάριν τής άμφισβητούμενης οίκονομικής ανάπτυξης, έλλείψει ένδελεχούς έκ των προτέρων έρεύνης καί, ιδιαίτέρως, μέ τήν μέθοδο τής τηλεπισκοπήσεως.

Η έλλείπουσα ύποδομή

"Η ύποδομή πού λείπει είναι ή παράλειψις τής Πολιτείας νά έκτελέσθ ηλήρες πρόγραμμα τηλεπισκόπησης προληπτικώς μέ λήψεις άπό δορυφόρους νέ-

ας γενεάς γιά έπισήμανσι μνημείων υπό τήν έπιφάνεια του έδάφους, ούτως ώστε νά είναι δυνατόν νά σωθούν τά μνημεία κατά τήν διάνοιξη οδών, κατασκευή σιδηροδρομικών γραμμών καί άλλων άναπτυξιακών έργων.

Τό συμπέρασμα είναι ότι καί αυτόν καί μόνον τόν τρόπον θά είναι δυνατόν νά άποφευχθή ή λόγω άναπτυξιακών καί τουριστικών μονάδων συνεχής καταστροφή πολιτιστικής έμβελείας μνημείων. Μόνον μέ αυτή τήν τηλεπισκόπηση, όπου τό μή κατά τά λοιπά βραχώδες ύπέδαφος έπιδέχεται τούτο, είναι δυνατόν νά έπισημανθούν, άπαξ καί διά παντός, δηλ., έγκαίρως, τά πάσης φύσεως κτίσματα υπό τήν έπιφάνειαν του έδάφους.

Μέ τήν διάνοιξη οδών καί τήν κατασκευή σιδηροδρομικών γραμμών έπέρχονται καταστροφά, διότι σημειώνονται παραλείψεις σέ όλην τήν έπικράτειαν καί έκ μέρους τής Τοπικής Αυτοδιοίκησης, πού δέν συνεννοείται έκ των προτέρων, δηλ., πρό του σχεδιασμού του όλου έργου μέ τίς Τεχνικές Υπηρεσίες των κατά τόπους ή περίπτωσην Νομαρχιών καί διότι τό ΥΠΕΧΩΔΕ άπεφάσισε χωρίς νά έχ η συνεννοηθή, ως ώφειλε, διά τήν έκτέλεσι των μεγάλων έργων με τί άρμόδιες διευθύνσεις άρχαιοτήτων του "Υπ. Πολιτισμού.

Σέ άνάλογες καταστροφές οδηγούν οί παραλείψεις των Έφορειών Άρχαιοτήτων νά ένημερώσουν τίς κατά περίπτωση άρμόδιες κρατικές ύπηρεσίες διά τά άποτελέσματα των κατά τόπους διεξαγομένων υπό είδικευμένων έπιστημόνων έκτεταμένων έρευνών έπιφανείας, ως άποκαλούνται, μέ θλιβερό άποτέλεσμα τήν καταστροφή διαφόρων μνημείων.

Η έπικρατούσα περίξ του όρμου του Ναυαρίνου κατάστασις

Ο όρμος του Ναυαρίνου έχει κηρυχθή, ως γνωστόν, παλαιόθεν άρχαιολογικός χώρος μέ ιστορικά μνημεία καί αυτό έχει ολική έφαρμογή, δηλ., στό σύνολο του όρμου, διότι παντού υπάρχουν μνημεία.

Δημοσίευσις: Φ.Ε.Κ. 25/Β/2-2-1962.

Αντιστοίχως, λοιπόν, καί στόν όρμο του Ναυαρίνου θά συμβούν καταστροφές, ένδεχομένως, διότι υπάρχουν παντού μνημεία καί δέν έχει γίνει, μέχρι σήμερα, προσπάθεια έντοπισμού τους, ώστε νά άποτραπή καταστροφή τους σέ αντίστοιχες περιπτώσεις.

Προσωπικώς, έχω έπισημάνει ώρισμένα ταφικά μνημεία σέ διάφορα σημεία, τά όποία, μάλιστα, δέν είναι εις γνώσιν τής τοπικής Έφορείας Άρχαιοτήτων. Αυτό σημαίνει ότι σέ μικρά άπόστασι θά υπάρχουν καί οί συνανήκουσες κατοικίες. Καί έρωτώ, τί θά συμβή έφ' όσον προκύψουν μνημεία εις σημεία, εις τά όποία πρόκειται νά άνιδρυθούν συγκροτήματα κτιρίων καί άλλων έγκαταστάσεων στήν προτεινόμενη έπένδυσι στό πλαίσιο τής περιβάουσης ΠΟΤΑ;

Πολλά, έξ άλλου, άπό τά παραλιακά άγροτεμάχια τής έκτάσεως άνήκουν εις ιδιώτες, πού έχουν άποφασίσει νά μή τά άνταλλάξουν καί νά μή τά πωλήσουν.

Διατί νά γίνη παράκαμψις τής Έθνικής Όδου Κυπαρισσίας - Πύλου εις τό τμήμα Γιαλόθης - Πύλου, καθ' ήν στιγμήν διεφώνησε τό ΥΠΕΧΩΔΕ σέ καθαρώς τεχνικά ζητήματα κατασκευών (ΚΑΣ, 26 Νοεμβρίου 1997, Πρακτικά 56ης Συνεδριάσεως, σελ. 23-27); Διατί νά άναπεμφθή τό θέμα, άπαξ καί δέν είχε έκδηλωθή οίό δήποτε διαφέρων παρεμβάσεως παρ' οίου δήποτε καί δέν προέκυψαν άλλα στοιχεία άνατρέποντα τήν όλην κατάστασιν; Ούτε παρουσιάσθησαν κατά τήν δημοσία 29η Συνεδρίασι του ΚΑΣ τήν 12η Μαΐου 1998 στό Νικόκαστρο Πύλου.

Θεωρείται ότι τά στοιχεία, τά όποία προεβλήθησαν, κατά τήν άναπομπήν του θέματος, κατά τήν 29ην Συνεδρίασιν του ΚΑΣ τής 12ης Μαΐου 1998 (Πρακτικά, σελ. 19-20, 27-51) είναι θεμιτά; άκλόνητα; ίσχύουν;

Πόσο θά στοιχίσ η οία δήποτε προσπάθεια γιά παράκαμψη τής Έθνικής οδού μεταξύ Γιαλόθης καί Πύλου; 1 δίσ; 10 δίσ;

Υπάρχει λόγος;

Ποίο μεγάλο έργο θά ήτο δυνατόν νά πραγματοποιηθή μέ τήν δαπάνη πού προβλέπεται διά τήν άχρηστη παράκαμψι Γιαλόθης-Πύλου στήν περιοχήν του όρμου του Ναυαρίνου καί νά συντελέσθ άποφασιστικά στήν ανάπτυξι του πολιτιστικού τουρισμού στήν περιοχή; Τί θά λέγατε γιά τήν συμπλήρωσι τής αναστήλωσής καί των έργων άνάδειξης καί αξιοποίησης των δύο κάσπων τής περιοχής γιά τήν προσέλκυσι πύξημένου αριθμού τουριστών άπό τήν Ιταλία, τήν Γαλλία, τήν Ισπανία κ.ο.κ.; Δέν υπάρχει άμφιβολία ότι είναι προτιμότερο καί ότι θά συμβάλ η ούσιωδώς στήν τουριστική ανάπτυξι.

Αυτά τά έργα καί μόνον (ΠΟΤΑ) δέν συντελούν στήν αύξηση του έτήσιου έθνικού προϊόντος, δηλ., του έτήσιου Μ. Ο. Είσοδήματος των κατοίκων τής περιοχής, διότι άποτελούν προσωπική ιδιωτική έπένδυσις.

Τί θά γίνη μέ τά βυθισμένα κατά μήκος - πρό τής ανατολικής άκτής του όρμου σκαριά του τουρκοαιγυπτιακού στόλου; θά άφανισθούν, άπλώς, άπό τίς ποικίλες δραστηριότητες άναψυχής των ξενοφερτων έπιπληδων, χωρίς νά έχ η προηγηθή, έγκαίρως, έννοώ, οία δηήποτε προσπάθεια άνελκύσεως των καί μεταφοράς των προς συντήρησιν καί έκθεσιν στα κτίρια τής Γιαλόθης;

Προεξοφλείται ανακύκλωσις λυμάτων γιά τήν ύδροδότησι των δύο γκόλφ στο Μηδέν. Άλλά ή ύδροδότησις αυτή συνεπάγεται τεράστια άνάγκη στήν ποσότητες άνακυκλουμένου ύδατος. Ίσως, 3.500 κυβ. μέτρων γιά κάθε ένα άπό τά δύο (!) προβλεπόμενα, δίπλα τό ένα στό άλλο, γκόλφ. Τεράστια καί δυσεύρετη ποσότης.

Δυστυχώς, οί έπιπτώσεις θά φανούν συντόμως, διότι δέν θά είναι δυνατόν νά έπαρκέσουν τά ύδάτινα άποθέματα. Ποίος θά αντιμετώπιση τήν τρομακική δαπάνη τής θρυλουμένης μεταφοράς έπαρκούς ποσότητος ύδατος άπό τόν Νέδα μέχρι τήν Πύλο; Μήπως ή ΠΟΤΑ

Μεσσηνίας; 'Όλοι ένθυμούμεθα ότι άνοιγε - λόγω συχνής ύπερεκκυλίσεως δεξαμενής - ό κρουσός, δίπλα στον δρόμο, κοντά στην στροφή του Μαμιδάκη και επήγαιναν χαμένες τεράστιες ποσότητες ύδατος. Διαιτί, Δέν έχουν ζητηθή είσέτι, έφ' όσον υπάρχουν, εύθύναι έλλιπούς προγραμματισμού;

'Η επένδυσις είναι δυνατόν νά άποθή άποδοτική; πρόσφορος; ποίος ξένος τουρίστας θά συστήση σέ φίλους του νά πάνε νά κάνουν μπάνιο στά νερά του όρμου του Ναυαρίνου; 'Όλοι προτιμούν την άνοικτή θάλασσα. Θά άποθή άποδοτική ή επένδυσις; οί πάντες άμφισβállουν. 'Όλοι έπιφυλάσσονται. Είδικοί έμπειρογνώμονες, οί όποιοι, ίσως, προβállουν λόγους άδυναμίας λόγω συγκεκριμένων ύποχρεώσεων των νά έκφράσουν δημοσία την αντίθεσίν των, και αυτό άς καταλογισθή είς θάρος μου, αλλά είμαι ύποχρεωμένος νά τό μνημονεύσω, έκφράζουν βάσιμες έπιφυλάξεις και τό μέλλον, μόνον, θά δείξη κατά πόσον έχουν δίκαιον ή όχι.

'Η προγραμματιζόμενη στήν Ρωμανό και στή Κοκκεβέικα δευτέρα ξενοδοχειακή μονάδα

Στήν έκτασι της άλλης προγραμματιζόμενης βορείως του Ρωμανού δευτέρας ξενοδοχειακής μονάδας έχω έπισημάνει συστάδα θαλαμωτών τάφων μυκηναϊκής έποχής, πράγμα πού ύποδηλοι την ύπαρξι συνανήκοντος οίκισμου στήν περιοχή.

'Αρχαιότητες, λοιπόν, υπάρχουν και ή δοθείσα πρό όλίγου διαβεβαίωσις του κ. Αχ. Κωνσταντακόπουλου περί του αντίθετου είναι και κρίνεται αύθαίρετη. 'Επίσης, ό Γερμανός γεωμορφολόγος δρ Eberhard Zangger, κατόπιν γεωτρήσεων

μέ την λεγομένη μέθοδο των "καρόπων", θεωρεί ότι τό λιμάνι του μυκηναϊκών χρόνων άνακτόρου του λόφου του 'Επάνω 'Εγκλιανού εύρίσκεται είς άπόστασιν 500 μ. από την άκτή. 'Αρα, θά υπάρξη και σέ αυτόν τόν τομέα πρόβλημα, έφ' όσον άποδειχθή όρθή ή θεωρία του.

Πάντως, ό δρ Τσάνγκερ έχει δημοσιεύσει μέ συνεργάτες του έκτενές άρθρο στο τέταρτο τεύχος του μηνός Δεκεμβρίου του έτους 1997 του περιοδικού "Hesperia" τής έν 'Αθήναις 'Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών και έπιμένει στήν όρθότητα τής θεωρίας του και των άποτελεσμάτων των έρευνών του, πού έβασίσθησαν, προφανώς, και σέ αεροφωτογραφίες τής περιοχής (δεκαετία 1960).

'Αλλο άνυσυχητικό νέο, προάγγελος δεινών διά ένδεχόμεν η εγκατάλειψι από τους κατοίκους του του χωρίου Ρωμανός, έμφανίζεται τό γεγονός τής ύποχωρήσεως του ύδροφόρου όρίζοντος στο χωριό μέ προοπτική νά ύπεισέλθ η θαλασσινό νερό έξ ολοκλήρου, όπως καταφαίνεται ήδη μέ τό ύψάλλμυρο πού έχει μετασχηματισθή.

'Αρα, ποικίλα όσα στοιχεία και ή διαμορφωμένη πραγματικότης δημιουργούν έκ προοιμίου άδυναμία έκτελέσεως του προγραμματιζόμενου έργου είς Κοκκεβέικα Ρωμανού.

'Ο επιβαλλόμενος προγραμματισμός γιά την έπιθυμητή ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού

'Η Μεσσηνία είναι ή περισσότερον έρευνημένη έπαρχία του μυκηναϊκού κόσμου, αλλά όλα, σχεδόν, τά μνημεία και οί πλείστοι άρχαιολογικοί χώροι είναι, άκόμη, μή επισκέψιμοι. Τήν πρωτοβουλία όφείλει νά ά-

ναλάβη τό 'Υπουργείο Πολιτισμού, ώστε νά διορθωθή άρδην ή κατάστασις, νά άναστηλωθούν τά μνημεία, νά καθαρισθούν, νά περιφραχθούν και νά άναδειχθούν οί άρχαιολογικοί χώροι, νά σχηματισθούν οί πολιτιστικές και άρχαιολογικές διαδρομές, νά περιληφθούν οί ύδροβιότοποι σέ αυτές τίσ διαδρομές και νά επεκταθούν τά Μουσεία μέ ταυτόχρονη άναδιάταξη και άναμόρφωσι των έκθεσιακών τους συνόλων γιά δημιουργία έλκυστικών και διδακτικών Μουσείων.

'Επιβάλλεται, δηλ., νά δημιουργηθούν πολλοί πόλοι έλξεως, ώστε, ως έσημειώθηκε, νά ήμποράν νά παραμένουν οί ήμεδαποί και οί άλλοδαποί επισκέπτες τόν περισσότερον δυνατόν χρόνο στήν περιοχή μέ αίσθημα άπόλυτης ίκανοποίησης γιά τά μνημεία, τά όποία νά ήμπορούν νά επισκέπτονται.

Τό συμπέρασμα προκύπτει σαφές και δέν έπιδέχεται άμφισβήτησι: πρώτα τά μνημεία και μετά οί επενδύσεις. Πρώτα οί δυνατότητες ύποδομής και οί παραγωγικές και άναπτυξιακές μονάδες και έν συνεχεία οί επενδύσεις. 'Επενδύσεις χωρίς πόλους έλξεως δέν είναι δυνατόν νά όρθοδοθήσουν και νά έπιβιώσουν. 'Όποια επένδυσι γίνη, πρέπει και νά έπιβιώνη.

'Εάν πράγματι ό ΕΟΤ ένδιαφέρεται και έπιδιώκη νά άναπτυχθή ή περιοχή, νά έπιδιώξη όρθολογιστικώ τώ τρόπω την συνολική ανάπτυξι του πολιτιστικού τουρισμού τής περιοχής

'Η περιοχή δέν έπτρέπεται νά προορίζεται υπέρ κάποιων ίδιωτών, αλλά υπέρ του τόπου και νά άναπτυχθή ή πόλι και νά όφελθουν οί κάτοικοι. Νά μή

δημιουργηθή πόλι - γκέτο μεγαλύτερα τής Πύλου - 'Αθαρίνου. 'Ο όρμος δέν την δέχεται δέν την "σπκώνει".

Προτείνω νά σχηματισθή έπιτροπή γιά ύποβολή, έπεξεργασία συγκεκριμένων προτάσεων προς έκπόνησιν άναπτυξιακής φύσεως μελετών γιά την άνάπτυξι του πολιτιστικού τουρισμού, όπως, τουλάχιστον, αντιμετωπίζεται και από τόν πρόσφατο Νόμο 'Αριθ. Τ/751 έ αναφορά προς τόν Νόμο 2547/97 "Βιομηχανικές και 'Επιχειρηματικές Περιοχές κα άλλες διατάξεις" (Φ.Ε.Κ. 254 Α' /97) και, ειδικώτερα, πρό τίσ διατάξεις τής παρ. 4 του άρθρου 29 του Νόμου αυτού. 'Επίσης, δυνατόν νά έπιδιωχθή ύπογραφή προγραμματικών συμβάσεων μέ τό ΥΠΠΟ κα τό ΤΑΠΑ του ΥΠΠΟ τόσον έ μέρους του Δήμου Πύλου όσο και έκ μέρους των όμόρων Δήμων, διότι ή προσπάθεια και στόχοι είναι κοινοί.

Τήν άρχή θά έπιδιώξω μέ την ύποβολή μελέτης διά τή μείζονα περιοχή τής Βοϊδοκολιάς, πού άποτελεί άμυγή πολιτιστική ένότητα σ' όλη της έκτασι. 'Εξ άλλου, μέσω τής εννοϊκής γιά την άνάπτυξι του πολιτιστικού τουρισμού φιλοσοφίας του Γ' ΠΚΣ θά έπιτεχθούν πολλοί αξιόλογοι στόχοι, όπως ή άνάδειξι τών κάστρων, ή βελτίωσι τής είνανς των Μουσείων, ό σεΐσμός άπέναντι στον ύδροβιότοπο του Διβαρίου, μέ άπολεσμα την άνοδο και του βιολογικού έπιπέδου των κατοίκων μείζονος περιοχής Πύλου Ναυαρίνου.

'Αρα, ένδείκνυται νά όργανοθή δημοσία συζήτησι, νά καθούν νά μετάσχουν όλοι έκουν λόγον συμμετοχής νά άποδυθούν σέ άγώνα όσοι ήμπορούν.

Το Γ! Οδοιπορικό των Ν.Σπυρόπουλου και Πέτρου Λέκκα στις Μάντρες - Ταβέρνα - Παλιοχώρια - Λεκκέϊκα - Αραπόλακα θα δημοσιευθεί στο επόμενο τεύχος του ΚΑΣΤΡΟΥ.

Η επικαιρότητα επιβάλλει τη πρόταξη του άρθρου του καθηγητή του Παν. Αθηνών κ. Κορρέ, ένα άρθρο που κατά τη γνώμη μας είναι και πρόταση - πρόκληση προς τους υποψηφίους Δημάρχους και Νομάρχες να τοποθετηθούν επ' αυτού, αν θέλουν να λέγονται Μεσσήνιοι και όχι Ν.Δ ή Π.ΑΣΟΚ κλπ.κλπ.

Ν.Σ.Σ

Τα οδοιπορικά υπάρχουν για τους χρήστες του Internet στη προσωπική σελίδα του Νίκου Στ. Σπυρόπουλου (Α! μέρος - Χανδρινού) WWW.users.otenet/ nestorns/ και το Β! μέρος (Καλλιθέα - Ξάκαλη) στη σελίδα του Γυμνασίου - Λυκείου Πύλου WWW.users.otenet/ navarino/

αποδημητικός, *Ectopistes migratorius*). Πτηνό της οικογένειας των περιστερειδών που έχει εξαφανιστεί. Μήκος σώματος γύρω στα 30 εκ. Το κεφάλι και η μέση είχαν χρώμα μελανό, η πλάτη του καφέ και το στήθος κοκκινωπό. Στη δεκαετία του 1890 ζούσε στα φυλλοφόρα δάση της Ανατολικής Β. Αμερικής, από το Ν Καναδά ως την Β Καρολίνα και διαχειμάζε στο Νότο των ΗΠΑ. Το αποδημητικό περιστερί εξαφανίστηκε λόγω της άλπητης εξόντωσης τεράστιων σμηνών κατά τη μετακίνησή τους. Η τελευταία μαζική παρουσία του αποδημητικού περιστερίου παρατηρήθηκε το 1883 και το 1899 τα τελευταία μοναχικά περιστέρια. Το τελευταίο αποδημητικό περιστέρι έζησε στο ζωολογικό κήπο του Τσιντσινάτι (ΗΠΑ) ως την 1 Σεπτ. του 1914.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Περιστεριά. Έπιβλητικός λόφος 1 - 1,5 χλμ. Β του χωριού Μύρο και 8 χλμ. ΒΑ της Κυπαρισσίας στη Β Μεσσηνία (Δ Πελοπόννησος), που χαρακτηρίστηκε σαν οι Μυκήνες της Δ Πελοποννήσου και «ήσαν αντίστοιχον των Μυκηνών», ουσιαστικά, δηλ. ο υπ' αριθ. 2 σε πλούτο μυκηναϊκός οικισμός.

Η Π. βρίσκεται δίπλα στην νότια όχθη του ποταμού Κυπαρισσήντα (Σημ. Άρκαδιανού), σε απόσταση 4,5 χλμ. από τις εκβολές του και δεσπόζει μέχρι την είσοδο του Μεσσηνιακού Αύλωνα, που συνδέει την κοιλάδα της Σουλιδας με τη Δ ακτή της Πελοποννήσου, βρίσκεται, δηλ. πάνω σε αυτή τη σημαντική υδάτινη οδό που συνδέει την Άνω Μεσσηνία με τη Δ Πελοπόννησο. Στην αρχαιότητα ο Κυπαρισσήντας δεν αποκλείεται να ήταν πλωτός και ήδη από τα Μεσοελλαδικά χρόνια είχαν αναπτύξει διάφορα πολιάρματα στη δεξιά και την αριστερή του όχθη, όπως και σε μεγαλύτερη απόσταση από αυτό, για την καλύτερη εκμετάλλευση της περιοχής.

Ο λόφος, φυσικά άχυρος, ύψωνεται απότομος από τις τρεις πλευρές του και έχει άμεση πρόσβαση μόνο από τη Ν πλευρά, όπου δεν αποκλείεται να είχε δημιουργηθεί άχυρωση κατά τους Μυκηναϊκούς χρόνους. Στη ΝΔ πλευρά, στα ριζά του λόφου υπάρχει και πλούσια πηγή (Δροσποπή) που, αναμφισβήτητα, ήταν βασική αιτία για την κατοίκηση της θέσης.

Ο λόφος έχει στην κορυφή του παχύτατο στρώμα κροκαλών, πράγμα που υποδηλώνει ότι σε παλαιότερη γεωλογική εποχή ήταν κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας. Και το βραχώδες υπόστρωμα του λόφου είναι, όμως, κροκαλοπαγές και αποτέλεσε σε αρκετές περιπτώσεις, το θεμέλιο των μεγάλων ταφικών μνημείων της Μυκηναϊκής Έποχής. Το όνομα Π., πιθανόν, οφείλεται στην ύπαρξη βραχώδους σχίσματος στο Β τμήμα του λόφου που οδηγούσε από τα ριζά στην κορυφή.

Άνασκαφές σε αυτήν την άγνωστη μέχρι το 1960 αρχαιολογική περιοχή έγιναν (1960 - 65) υπό την αιγίδα της εν Άθήναις Αρχαιολογικής Έταιρείας από τον Σπυρ. Μαρινάτο, που πέτυχε και την αναστήλωση του θολωτού τάφου 1 (1970) και από τον Γ. Σ. Κορρέ (1976 - 77).

Όπως σημειώθηκε, ήδη στη Μεσοελλαδική (ΜΕ) Έποχή, η περιοχή είχε κατοικηθεί και η Π. ήταν το κέντρο κατοίκησης της γύρω περιοχής. Μινυακής τεχνικής δσπρακα που έχουν βρεθεί στην περιοχή του λεγόμενου «Κύκλου» και, ιδιαίτερα, όρισμένα μελανά του λεγόμενου Άργείου τύπου δεν δηλώνουν την κατοίκηση αυτή. Έπίσης δεν αποκλείεται να

υπήρχε και τύμβος της ΜΕ εποχής με κροκάλες στο έσωτερικό αυτού του «Κύκλου» και, ειδικότερα, μεταξύ των θολωτών τάφων 2 και 3, αν κρίνουμε από το τόξο από ολόιτροχους λίθους που αποκαλύφθηκε στις άνασκαφές του 1976 (ΠΑΕ 1976, 524). ΜΕ κατοίκηση υπήρχε και στον πρόσ Ν ψηλότερο λόφο Καραγεννη, όπου αποκαλύφθηκαν (1979) δσπρακα πολλών εύμεγέθων πίθων με δακτυλοπίεση διακόσμηση και λίθινο τριβείο του συνήθους μεσσηνιακού τύπου. Έξάλλου, τα λίθινα έργαλεία και οι νεολιθικού τύπου πελέκεις, που έχουν βρεθεί (έπιφανειακά) στο λόφο της Π., μαρτυρούν τη χρήση παλαιού τύπου έργαλείου και στους ΜΕ - Μυκηναϊκούς χρόνους, όπως ξέρουμε και από άλλες μεσσηνιακές θέσεις.

Στο λόφο Κοκοράκου (500 μ. Δ του λόφου της Π.) και, ιδιαίτερα, στη θέση Καλντερίμι είχε σχηματιστεί, κατά τον Μαρινάτο (ΠΑΕ 1964, 92 - 93, ΑΔ 1965, Β1, 205, πίν. 211β), ΜΕ τύμβος που είχε περιφερειακή κρηπίδα από ολόιτροχους λίθους (κροκάλες του παραρρέοντος Κυπαρισσήντα). Η κρηπίδα (περίβολος) σωζόταν σε τρία τμήματα (που το μεγαλύτερο είχε μήκος 4,70 μ.). Κατά τον Μαρινάτο οι διαστάσεις του ήταν 16 - 20 μ. ή διάμετρος και 3 - 4 μ. το ύψος. Σαν αναλημματικός τοίχος στη Β και την Α πλευρά είχε κτιστεί άργολιθοδομή (ξηρότοιχος) πάχους 1,30 μ. Στο έσωτερικό του τύμβου υπήρχαν 3 - 4 ταφικοί πίθοι σε όριζόντια τοποθέτηση, χωρίς να συνάγεται από την άνασκαφική περιγραφή κατά πόσον τα στόμιά τους ήταν στραμμένα προς τον περίβολο του τύμβου και αυτό έπειδή ο τύμβος άνασκάφηκε τμηματικά μόνο από τον Μαρινάτο και καταστράφηκε από τους ιδιοκτήτες του πριν το 1970. Οι πίθοι - με σχοινιώδη κόσμημα ψηλά στον ώμο - είχαν ύψος μέχρι 1,61 μ. και περιλάμβαναν ταφή σε συνεσταλμένη στάση χωρίς κτερίσματα. Υπάρχει πιθανότητα η άνωτερη έπιφάνεια του τύμβου να καλυπτόταν από στρώμα καύσης πάχους 2 - 3 εκ., στο όποιο βρέθηκε μεγάλο εύρύστομο φαιό μινυείο άγγείο που, κατά τον Μαρινάτο, με τους έπισημανθέντες ταφικούς πίθους, χρονολογεί τον τύμβο στην πρώιμη ΜΕ έποχή. Βέβαια, δεν έχει διαπιστωθεί ότι πρόκειται για κωνικό την κατασκευή τύμβο και, έτσι, πρέπει να θεωρηθεί, μάλλον, σαν ένας άνοικτος στον ουρανό ταφικός κύκλος στερούμενος τη συνήθη λίθινη έπίστρωση στο έσωτερικό της κρηπίδας με τους ολόιτροχους ποταμίσιους λίθους.

Ο λόφος της Π. κατοικήθηκε και χρησιμοποιήθηκε και στα ύστερα ΜΕ χρόνια, όπως είναι γνωστό από ένα μικρό χρυσοφόρο τάφο, που άνακαλύφθηκε το 1976, και από τη λεγόμενη Άνατ. Οικία (1961). Ο τάφος βρίσκεται δίπλα και χαμηλότερα από την έξωτερική πλευρά του δυτ. τμήματος του περιβόλου του τύμβου του θολ. τάφου 1 και είχε σχηματιστεί εύθως κάτω από την επιφάνεια του εδάφους. Είναι μικρού ύψους άκανόνιστος στο σχήμα, με άνισες διαστάσεις στις 4 του πλευρές (περίπου 2,50x2,50 μ.), κτισμένος με πλακωτούς άβεστολιθικούς λίθους, με άποστρογγυλεμένες έσωτερικές γωνίες και λεπτότατες άβεστολιθικές καλυπτήριες πλάκες που υποστηρίζονταν από δοκούς. Στο Α,Β,Δ - ΝΔ τμήμα είχαν συγκεντρωθεί με άνακομιδή οι παλαιότερες ταφές.

Στη δίπλη Β ταφή βρέθηκε ένα ώραιο υπόλευκου χρώματος γλωσσωτού σχήματος έργαλειό από πυριτόλιθο (μήκους 10 εκ.), μέσα σε μία μόνωτη κύλικα όκτώ χρυσοί ρόδακες

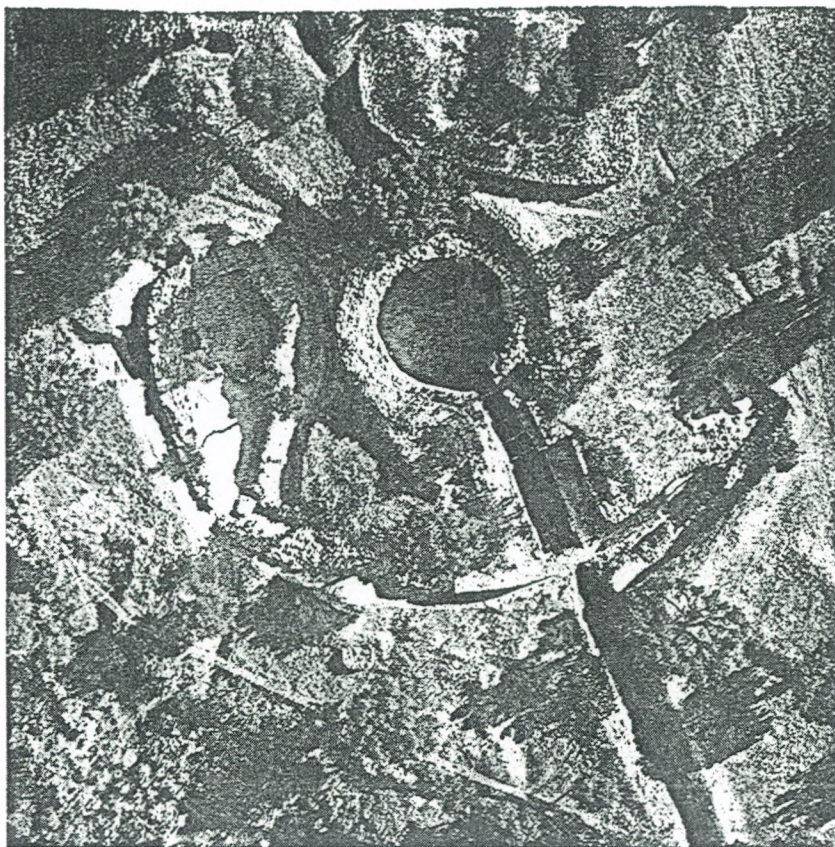
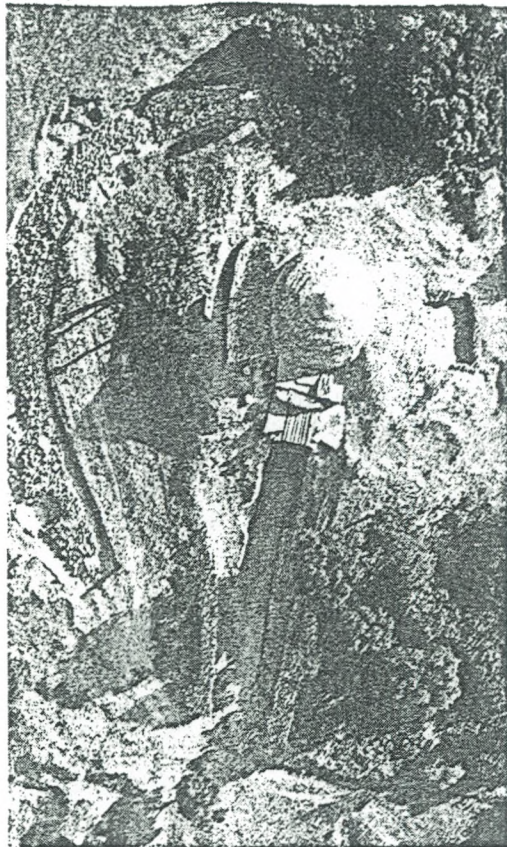
με έξάρτημα και σωληνίσκο έξαρτήσεως, ως έκκρουση διακόσμηση, και ένα κεκαμμένο χάλκινο ξίφος του τύπου Α (μήκους 87 εκ.). Το κεκαμμένο αυτό χάλκινο ξίφος είναι το παλαιότερο παράδειγμα αυτού του μυκηναϊκού, ως προς την καταγωγή, έθιμου ταφής, που είναι γνωστό και από άλλους μεσσηνιακούς τάφους (Κακοβάτου, Ρούτση, Έγκλιανού, Νιχωρίων).

Σε άλλες άνακομιδές του ίδιου τάφου συμπεσμένα σε ένα μικρό πήλινο άγγείο και κατάρτα βρέθηκαν ένας χρυσός κάναθος μινυακού τύπου με διακοσμημένες λαβές, 4 πιά παχιές και 6 πιά λεπτές χρυσές άτρακτοιειδείς ταινίες με έκκρουση διακόσμηση, ένα περιδέραιο με χρυσές κρinoειδείς ψήφους, άλλοι 25 όμοιοι χρυσοί ρόδακες, άλλα χωρίς έξάρτημα, μία από συμπαγή χρυσό κυλινδρική ψήφος, άλλες άκόσμητες χρυσές ταινίες και πήλινα μινυακά άγγεία του κίτρινου τύπου, χαρκτηριστικά του τέλους άκριβώς, της ΜΕ έποχής. Ο τάφος αυτός είναι ο παλαιότερος τάφος της Π. και έχει ιδιαίτερη σημασία, γιατί άποδείχθηκε ότι ο χρυσός χρησιμοποιόταν σε σημαντική ποσότητα ήδη πριν από τα τέλη της ΜΕ έποχής και σε άλλα μέρη της ήπειρωτικής Έλλάδας εκτός από την Άργολίδα και ότι δεν ήταν πλούσιοι σε χρυσό μόνο οι Πρωτομυκηναίοι των Μυκηνών, αλλά επίσης οι Πρωτομυκηναίοι (των ύστερων ΜΕ χρόνων) της υπόλοιπης Πελοποννήσου. Πράγματι, περιλάμβανει την παλαιότερη ομάδα χρυσών αντικειμένων στην περιοχή, που μπορεί να προσκτήθηκαν μέσω έμπορίου με την Κρήτη (ΠΑΕ 1976, 485 - 516, 1977, 307 - 15).

Στα τέλη της ΜΕ έποχής θεωρήθηκε ότι κτίστηκε η Άνατ. Οικία, όπου χρησιμοποιόταν ή άμαυρόχρωμη κεραμική στην τελευταία της φάση (στην πρώτη φάση της μυκηναϊκής έποχής - ΠΑΕ 1961, 171, πίν. 131β - 133β). Ήταν ένα κτίσμα με πολλούς χώρους, των οποίων οι τοίχοι διατηρήθηκαν ένα μέτρο ψηλοί, γιατί χρησιμοποιήθηκαν σαν άλληπάλληλοι άναλημματικοί τοίχοι του τύμβου του παρκεμένου θολ. τάφου 1. Στα εύρηματα περιλαμβάνονταν αντικείμενα για οικιακή χρήση και ένα κύπελλο Κεφτί με γραπτή σολιδωτή διακόσμηση. Χαρακτηριστική είναι και η άνευρεση 7 μικρών κιβωτώσχημων τάφων με πολυπλές ταφές μικρών παιδιών χωρίς κτερίσματα κάτω από τα δάπεδα των δωματίων και των αύλων που, πιθανόν, οφείλονταν σε έπίδημίες. Η οικία αυτή καταστράφηκε στα τέλη της Πρωτομυκηναϊκής περιόδου ή στα τέλη του 16ου αϊ. π.Χ. για να κτιστεί, άκριβώς δίπλα, ο πελώριος θολ. τάφος 1 που κρίνεται ισάξιος προς το θησαυρό του Μινύα και τους μεγάλους θολ. τάφους των Μυκηνών.

Από δύο μικρούς χαλούς (άπό χαυλιδόοντα κάπρου) που βρέθηκαν σε αυτή την Άνατ. Οικία και που προορίζονταν για έπένδυση όδοντοφράκτου κράνους, προέκυψε ότι ήδη κατ' αυτή τη μεταβατική περίοδο παρόμοια κρήνη κατασκευάζονταν και στη Δ Πελοπόννησο (όπως και στην Πυλία - Κουκουνάρα).

Άλλη οικία, Πρωτομυκηναϊκής Έποχής (16ος αϊ. π.Χ.), άνασκάφηκε το 1960 και έλαβε το όνομα Βορεία Οικία, επειδή ήταν το βορειότερο τότε κτίσμα που άνασκάφηκε στο λόφο. Διακρίνονται δύο φάσεις στη χρήση της λόγω έπισκευής που έγινε ένδιάμεσα. Για τα θεμέλια της είχαν χρησιμοποιηθεί άργοι και πλακωτοί λίθοι, υπήρχαν δέ και δύο μικροί παιδικοί κιβωτώσχημοι τάφοι στη γωνία του δαπέδου ενός δωματίου της (ΠΑΕ 1960, 209, πίν. 161α). Από τις πρόσφατες άνασκαφές

Αριστερά: Ο θολωτός τάφος 1 με τόν περίβολο και τήν 'Ανατολική Οίκια (1978). Δεξιά: Στο κέντρο ο θολωτός τάφος 2 «Κύκλος» και αριστερά του ο θολωτός τάφος 3.

προέκυψε και άλλη πρωτομυκηναϊκή οίκια στο ΒΔ τμήμα του λόφου με χονδροειδή και με αδριατική κεραμική και με πήλινα ομοιώματα μεταλλικών αγγείων.

Κατά μία πρώτη φάση της Πρωτομυκηναϊκής περιόδου, δηλ. ακριβώς στην αρχή της Μυκηναϊκής εποχής, εφαρμόστηκε και στην Π. ο νέος τύπος του θολ. ταφικού μνημείου και, μάλιστα, συγχρόνως, σχεδόν, για το νεκροταφείο των δυναστών της περιοχής και για το νεκροταφείο του πληθυσμού.

Ο παλαιότερος θολωτός τάφος της Π. (ο ύπ' αριθ. 3) κτίστηκε στη Δ κλιτύ του λόφου, δυτικά του θολ. τάφου 2. Αυτός διατήρησε και πολλά από τα χρυσά κτερίσματα που είχαν έναποθεθεί με τις λιγοστές ταφές που έγιναν στον ταφικό του θάλαμο. Ήταν ο μικρότερος και αποδείχθηκε με την επανάληψη των ανασκαφών (1976) ο παλαιότερος και χάρη στα ευρήματά του και χάρη στην κατασκευή του, επειδή είχε και μικρούς πλακωτούς ασβεστόλιθους στην πρόσοψή του, και στο στόμιο και στον ταφικό θάλαμό του και αρχαιοπινή τελειώς την πρόσοψη με δύο μεγαλύτερες πλάκες για θεμέλιο (στις γωνίες της πρόσοψης) που εξέιχαν ελαφρά. Η διάμετρος του ταφικού θαλάμου ανέρχεται σε 6,90 μ. και μέγα μέρος της είχε θεμελιωθεί πάνω στο κροκαλοπαγές πέτρωμα, ενώ το λοιπό, που αντιστοιχεί στο κατωφερικό σημείο, είχε θεμελιωθεί πάνω σε έπιχωση 60 εκ. σε σχέση προς το κροκαλοπαγές πέτρωμα. Από τη θύλο έχει σωθεί μόνο το ανατολικό της τμήμα σε ύψος 2 μ. (ΟΙ. Palon, ThTCF, 211).

Ο τάφος είχε άπλη, όπως σημειώθηκε, πρόσοψη και ένα γνωστού μεσσηνιακού τύπου πεταδόσχημο σκάμμα, μήκους 8,40 μ.,

που άρχιζε βαθύτερο μπρός από την είσοδο του τάφου και κατέληγε στο κέντρο του ταφικού θαλάμου (ΠΑΕ 1965, 115· 1976, 530 κ.έξ· 1977, 332 κ.έξ.). Η κατασκευή του θα ανάγεται, ασφαλώς, σε μία δεύτερη φάση χρήσης του τάφου, πάντα κατά την Ύστεροελλαδική (ΥΕ) Ι περίοδο, πιθανολογείται δέ από τόν Μαρινάτο ότι χρειαζόταν για τήν εισαγωγή του ταφικού άρματος στον ταφικό θάλαμο. Στο έσωτερο τμήμα του σκάμματος αυτού (έσωτερο τμήμα του στομίου) βρέθηκαν (1965) δύο ανακομιδές με δυο μεγαλόσχημους άμφορες της μεταβατικής φάσης από τη ΜΕ στην ΥΕ εποχή και της πρώτης ΥΕ φάσης, ενώ στο τμήμα του ταφικού θαλάμου βρέθηκαν ένα άσημνιο κύπελλο διαλυμένο, ένα μεγάλο, μήκους 43 εκ., χρυσό διάδημα με έκκρυστη διακόσμηση, ένα μεγάλο χρυσό κύπελλο ύψους 13,5 εκ. και διάμετρο χείλους 19,5 εκ. με άτέρμονα σπείρα (δμοιο προς ένα των Μυκηνών — εύρημα του Σλήμαν), ένα χρυσό κύπελλο του τύπου Κεφτί με περιφερειακή ταινία στη μέση και από σειρά συνεχούς σπείρας στις δύο πλευρές της ταινίας (ύψος 7,5 εκ.), χρυσός άβαθής μόνωτος κύαθος με συνεχείς σπείρες και συγκεντρικούς στον πυθμένα του κύκλους (ύψους 4,5 εκ., διάμετρος χείλους 16 εκ.), που ονομάστηκε από τόν Schachermeyr κύπελλο τύπου Περιστεριάς, επειδή υπάρχουν πολλά άλλα πήλινα παράλληλα, πλήθος χρυσά φυλλάκια και κοσμήματα από λεπτό χρυσό έλασμα με παράσταση άνω των ψυχών (χρυσάλλιδων), ροδάκων, τριτωνων, καρδιοσχημων φύλλων, γλαυκών, σε ίπτάμενη και ιστάμενη στάση, χρυσοί σωληνίσκοι (spracers) για τήν εισαγωγή νημάτων πολύπλοκων περιδεραιών και ψηφοί άμεθύστου

και σαρδίου από περιδέραια (ΠΑΕ 1965, πίν. 131 - 144· ΑΑ 1971, 11). Οι 34 αίχμες βελών, που βρέθηκαν στο κέντρο του τάφου, τα ύπολείμματα χαύλων (άπό χαυλιόδοντες κάπρων) έξ όδοντοφράκτων κρανών και χαλκοί ήλοι με χρυσή έφηλίδα άπό ξίφος ή παραξιφίδια ύποδελώνουν τήν ιδιότητα του ενός άπό τούς νεκρούς του τάφου.

Ο τάφος καταστράφηκε σύντομα κατά τήν ΥΕ Ι/ΙΙ περίοδο και, για νά τόν διαχωρίσουν άπό τή Δ Οίκια, που κτίστηκε στά τέλη της ΥΕ ΙΙ περιόδου (1425 - 1400 π.Χ.), έκτισαν με μεγάλους άμυνδαλίτες και άλλους λίθους τό Δ τμήμα του «Κύκλου», που δέν ήταν για νά συγκρατεί τό θεωρούμενο τύμβο του θολ. τάφου 3 και αυτό, γιατί κατασκευάστηκε, όπως σημειώθηκε, μετά τήν καταστροφή του. Έτσι, με τήν κατασκευή και της Δ Οίκιας έξαφανίστηκε και ο άνεπένδυτος δρόμος του τάφου. Συγχρόνως — ή μετά τήν καταστροφή του θολωτού τάφου 3 — άπομάκρυναν τό σύνολο της θόλου που συνέπεσε (έκτός άπό τό 'Ανατολικό τμήμα), προφανώς, για νά χρησιμοποιήσουν τούς άσβεστολιθικούς λίθους για οικοδομικό ύλικό σε άλλη οικιστική άνάγκη του λόφου.

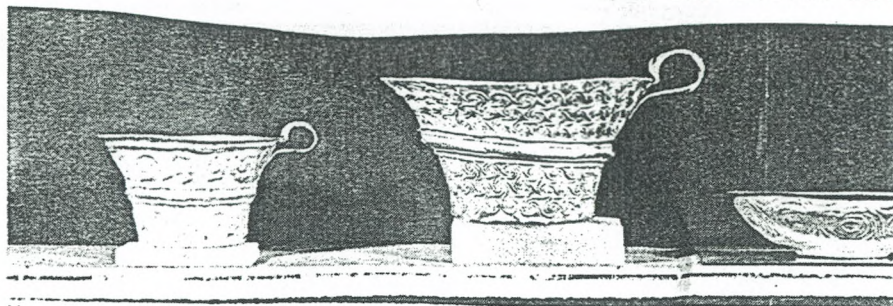
Κατά τήν ίδια ΥΕ Ι περίοδο, κτίστηκε και ο Νότιος θολωτός τάφος 1 του νεκροταφείου του πληθυσμού, 100 μ. νοτιότερα του «Κύκλου». Η διαπίστωση αύτή είναι έξαιρετικά σημαντική, γιατί άποδεικνύεται ότι, σύγχρονα προς τούς δυνάστες της περιοχής, είχαν και οι άπλοι άνθρωποι τή δυνατότητα νά κτίζουν παρόμοιους τάφους και, μάλιστα, σε διαστάσεις έλάχιστα μικρότερες. Αυτό σημαίνει ότι ύπήρχε άρχουσα τάξη αλλά και ότι ο βαθμός ύποτέλειας ήταν πολύ μικρός και δέν ύπήρχε

φευδαρχικό σύστημα στην ουσία. 'Απλώς, οι μεγαλοκτηματίες της περιοχής, με την κατοχή πολύ μεγάλης ποσότητας χρυσού, είχαν τη δυνατότητα να κτερίζουν τούς νεκρούς τους με μεταλλικά αντικείμενα και να κτίζουν μεγαλύτερους τάφους.

Ο Νότιος θολωτός τάφος 1, ήταν ελεύθερος, δηλ., χωρίς τύμβο γύρω του, είχε εσωτερική διάμετρο 5,08 μ., στόμιο προς ΒΔ με ανώφλι από άμυγδαλίτη και θεμέλια από μεγάλους ολόιτροχους λίθους, επάνω από τούς οποίους υπήρχαν πλακωτοί και, τέλος, ψηλότερα άμυδλίθοι. Φαίνεται, ότι η εξωτερική όψη της θόλου του τάφου είχε καλυφθεί από στρώμα πηλού για προστασία από τις βροχές. Ο οικογενειακός αυτός τάφος είχε χρησιμοποιηθεί για περισσότερες από 15 ταφές (ένταφιασμούς) και η παλαιότερη ανάγεται στην αρχή της Μυκηναϊκής εποχής, όπως φαίνεται από μία μόνωτη άμφίπροχη με χαμηλό στέλεχος κύλικα, που κατατέθηκε στην εποχή του ένταφιασμού ή και της άνακομιδής άκόμα. Οι ταφές γίνονταν, κατά τό πλείστον, έκτάδην και σπανιότερα σε συνεσταλμένη στάση, σε τρεις δέ περιπτώσεις είχαν χρησιμοποιηθεί μεσαιών διαστάσεων ευρύστομοι πίθοι για τη συγκέντρωση (άνακομιδή) των ύπολειφθέντων όστών των παλαιότερων ταφών, ώστε να δημιουργηθεί ο άπαράιτητος για μεταγενέστερες ταφές χώρος στο δάπεδο του ταφικού θαλάμου. Στόν τάφο αυτό ή κεραμική έκτεινόταν μέχρι και την ΥΕ ΙΙΙ Α:1 φάση, δηλ., ή χρήση του κάλυπτε τό 16ο και τό 15ο αϊ. π.Χ. Έκτός από άγγεία (άλάβαστρα, ένα ρυτό, ένα κύπελλο Κεφτί κ.ά.) δέν βρέθηκαν μεταλλικά αντικείμενα στόν τάφο.

Κατά τά τέλη της ΥΕ Ι ή κατά την αρχή της ΥΕ ΙΙ περιόδου θεωρείται ότι κτίστηκαν οι θολ. τάφοι 2 και 1. Ο θολ. τάφος 2 (Pelon, ThTCF, 210 - 11) ήταν κάπως παλαιότερος, δηλ. άνάγεται στό τέλη της ΥΕ Ι περιόδου (μικρός άμφορέας με έλλειψοειδές στόμιο). Ο τάφος χρησιμοποιήθηκε κατά τη δεύτερη μυκηναϊκή περίοδο και φαίνεται ότι σύντομα συνέπεσε ή θόλος του, άφού δέν χρησιμοποιήθηκε κατά τούς Έλληνικούς χρόνους. Τό μήκος του προς Ν δρόμου δέν έχει ύπολογιστεί άκόμα (9,15 μ. είναι μέχρι τόν προς Ν «Κύκλου»). Τό μήκος του στομίου είναι 5,15 μ. και ή διάμετρος της θόλου, που διατηρήθηκε σε ύψος 3,50 μ., άνέρχεται σε 10,60 μ. Στόν ταφικό θάλαμο είχαν έναποτεθεί όρισμένοι (3 τουλάχιστον) είσηγμένοι πιθανοφορείς άνακτορικού ρυθμού και άλλοι με έλλειψοειδές στόμιο. Επίσης, συγκεντρώθηκε και μέγα πλήθος χρυσών, χαλκών και άργυρών σκευών, όπως αποδεικνύεται από τά άπειράριθμα λεπτά χρυσά φυλλάδια και τά πολλά κιλά θραυσμάτων χαλκινων άγγείων. Υπήρχαν χάλκινα ξίφη ή παραξίφιδες με έπιχρυσωμένους ήλους (καρφιά), σκεύος με ένθετη διακόσμηση χρυσών κρίνων, άργυρών δελφίνων και νιέλλο, ρόδακες και άλλα πολυάριθμα διασκάρια από παχύτερο έλασμα.

Άλλα εύρήματα ήταν μικρότατοι χρυσοί ή-λοι, μικρά δισκάρια με μία όπή, χρυσές μέλισσες, χρυσοί θύσανοι και περιδέραιο με μικρές ψήφους ήλέκτρον πράγμα που ύποδηλώνει ότι τό έμπόριο του ήλέκτρον με την Βόρεια Θάλασσα επέκτεινόταν σε όλες τις σημαντικότερες μυκηναϊκές θέσεις της ΝΔ - Δ Πελοποννήσου (Κακόβατος, Έγκλιανός, Ρούτση, Τράγανα, Κουκουνάρα, Βοϊδοκοιλιά). Έξάλλου, ή μινωική επίδραση θεωρείται ως δεδομένη και σάν δείγμα από τόν τάφο αυτό άντιμετωπίζεται τό όλόσωμο γυναικείο πήλινο ειδώλιο του

Χρυσά κύπελλα από τό θολωτό τάφο 3 της Περιστεριάς (1580 π.Χ.).

τύπου Πετσοφά που δημοσιεύτηκε από τόν Μαρινάτο (ΠΑΕ 1962, 96, πίν. 97γ).

Η θόλος του τάφου θά εξέίχε από τό σημείο του άνωφλίου του στομίου και πάνω, άσφαλώς δέ ή θόλος, πάντοτε, θά είχε διανοιχθεί σε κύλινδρο που σχηματίστηκε στό σημείο έκείνου του λάφου. Στό κροκαλοπαγές δάπεδό του άνέβλυζε νερό ήδη κατά τούς μυκηναϊκούς χρόνους και γι' αυτό, σχηματίστηκε άγώνος με καλυπτήριες πλάκες κατά μήκος του στομίου και του δρόμου μέχρι τό Ν - ΝΑ τμήμα του «Κύκλου» που κατασκευάστηκε σε μία άγνωστη - άκόμα - μεταγενέστερη από την εποχή κατασκευής του τάφου περίοδο.

Ο λόγος που κατασκευάστηκε τό Ν - ΝΑ τμήμα του «Κύκλου» νότια του θολ. τάφου 2 (μήκος 15,15 μ., ύψους 1,80 μ. και πάχους 1,40 μ.) δέν έχει διευκρινηθεί άκόμα. Ίσως, για να διαχωριστεί ο χώρος του παλαιότερου νεκροταφείου των δυναστών - μεγαλοκτηματιών της περιοχής από τις συνεχόμενες προς Ν οικίες. Άλλά μπορεί να όφείλεται και στην κακή κατάσταση της θόλου του τάφου, πράγμα που δέν άποσοβήθηκε στους μυκηναϊκούς χρόνους.

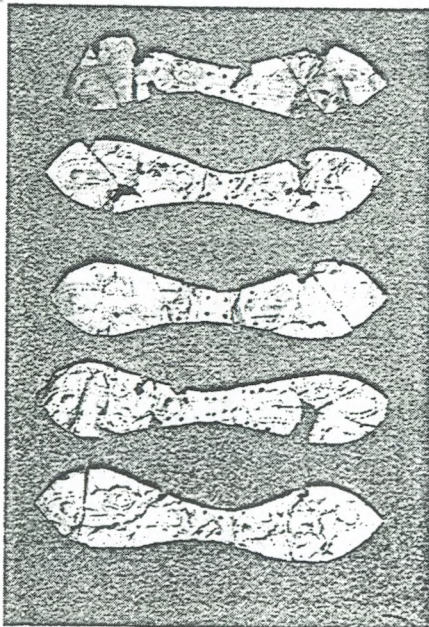
Πάντως, αντίθετα προς ό,τι είχε ύποστηριχτεί παλαιότερα δέν υπήρχε κοινός τύμβος πάνω από τούς θολ. τάφους 2 και 3, έπειδή ο θολ. τάφος 3 είχε ήδη καταρρεύσει. Συγκεκριμένα, του στομίου του θολωτού τούτου τάφου (3) ήλθε στό φώς (1976) μόνο τό κατώ-

τερο τμήμα του που είχε ύπολειφθεί και αυτό κάτω από τό Δυτικό τμήμα του «Κύκλου», διαπίστωση που προϋποθέτει την παλαιότερη καταστροφή του στομίου και την πιθανή χρήση των μεγάλων τμημάτων των άμυγδαλιτών του άνωφλίου για τό Δυτικό αυτό τμήμα του «Κύκλου».

Νέωτερος από αυτούς τούς δυναστικούς θολ. τάφους της Π. ήταν και ο μεγαλύτερος ύπ' αριθμ. 1 (άνασκάφηκε 1960 - 65, 1976 - 77) με δρόμο (προς Ν) μήκους 12 μ. και πλάτους 3,30 μ. Μπροστά από την πρόσοψη του τάφου υπήρχε επένδυση μέχρι πάνω, πλάτους 1,90 μ. Τό στόμιο, ύψους 5,10 μ., πλάτους 2,33 μ., μήκους 6 μ., ήταν κλειστό με άργολιθοδομή. Στην άριστερή πλευρά της πρόσοψης που σχημάτιζε ένα Π, είναι χαραγμένα δύο κνωσιακά λατομικά σημεία: κλαδί και διπλός πέλεκυς, απόδειξη, κατά παλαιότερους έρευνήτες (Μαρινάτος, ΠΑΕ 1960, 206 - 9 πίν. 159α' Em. T. Vermeule, New Excavations in Western Greece, Boston University Graduate Journal IX, 1960, 119 - 27 εικ. 3), μινωικής κρητικής επίδρασης, άν και παρόμοια λατομικά σημεία σε σχήμα κλάδου υπάρχουν (2) και στην κρηπίδα του τύμβου του θησαυρού του 'Ατρέα σε μεταγενέστερη περίοδο. Τό άνωφλιο του στομίου είχε άποτελεσθεί από τρία μεγάλα μέρη βάρους μέχρι 22 τόνων τό καθένα (άπό πύρο ή άμυγδαλίτη). Τέ έσώτερο τμήμα του άνωφλίου ήταν διαμορφωμένο κατάλληλα, ώστε να άντιστοιχεί στό ύψος έκείνου προς τόν ίσοϋψη δακτύλιο της θόλου με την ίδια, μάλιστα, κοίλωση. Πάνω από τό άνωφλι υπήρχε, κατά τόν Μαρινάτο κουφιστική κατασκευή (άνακουφιστική κατασκευή) όμοια προς τό θολ. τάφο του Μενιδίου 'Αττικής (βλ.λ.), δηλ. παράλληλες σε όριζόντια τοποθέτηση πλάκες με διάκενα, ώστε τα ύπερκείμενα βάρος να κατανέμονται στις δύο πλευρικές παραστάδες.

Ο τάφος κτίστηκε άφού σχηματίστηκε τεράστιος κύλινδρος, για την κατασκευή τοι όποίου παρέστη άνάγκη να κατασραφεί ή παρικήμενη Α Οικία. Στην περιφέρεια αυτού του κυλίνδρου κτίστηκε ή θόλος του μνημείου. Σάν θεμέλια της θόλου, που έμοιαζε με κυψέλη, χρησιμοποιήθηκαν μεγάλοι (πάχους 19 εκ.) πλακωτοί λίθοι μήκους μέχρι 1,20 μ. και μετώπου 54 - 77 εκ. Η διάμετρος του τριφυκού θαλάμου άνέρχεται σε 12,04 μ. και τ. ύψος του ύπολογίζεται περισσότερο από 16 μ. Αν και ή θόλος είχε σωθεί σε όρισμέν σημεία μέχρις ύψους 1,20 μ. έν τούτοις άναστυλίσθηκε (1970) χάρις στην πρωτοβουλία του Μαρινάτου, αλλά κατά τρόπο άτυχή. 'Αντίθετα, μάλιστα, προς την πρόνοια των Πρωτομυκηναίων, που είχαν περιβάλλει τό άνωτερο έξέχον μέρος της θόλου με μόζα πηλού, άναστυλινόμενος τάφος στερείται και αυτό του στρώματος που θά του έδινε στεγανότη-

Χρυσά άτρακτοειδή έλάσματα ταφικής χρήσης (1600 π.Χ.).

Περιστέρι με στέμμα.

τα. Έτσι, ο τάφος με δρόμο προς την κατωφέρεια του λόφου και τύμβο μέχρι το ύψος του άνωφλίου, είχε θόλο ελεύθερη να υψώνεται προς τον ουρανό και στρώμα πηλού που την προστατεύει μέχρι και το τέλος των Έλληνιστικών χρόνων.

Ο τύμβος, γύρω από τον τάφο, είχε αναλημματικό περίβολο μήκους 55 μ. που παρακολουθήθηκε (ΠΑΕ, 1976, 481 - 85· 1977, 300 - 07· 1978, 131, πίν. 107, παρένθ. πίν. Ε - ΣΤ) από το ΝΝΔ μέχρι το ΒΒΑ τμήμα όπου και έσβηνε, πιθανόν, επειδή περαιτέρω δεν ήταν αναγκαίος, μία και υπήρχε ο δγκος της Α Οικίας. Έν πάση περιπτώσει, η συνέχιση της ανασκαφής στο μέλλον θα δείξει την πραγματική κατάσταση. Ο περίβολος αυτός περιλάμβανε και παμμεγέθεις πλακωτούς λίθους, όμοιους προς τους των θεμελίων της θόλου, που δεν χρησιμοποιήθηκαν στον ταφικό θάλαμο, και άλλους πλακωτούς και ολότροχους. Έξωτερικά, υπήρχαν οριζόντιες στρώσεις πλακωτών λίθων για τη δημιουργία του αντερισματικού τοιχίου.

Στις διαδοχικές ταφές του τάφου, από τις οποίες ούδεμία διατηρήθηκε, είχαν έναποτεθεί και δέκα τουλάχιστον, εισηγμένα ευμεγέθη άγγεϊα και πιθανοφείς του ανακτορικού ρυθμού, όπως στο θολ. τάφο Α του Κακοβάτου και σε άλλους παλαιούς θολωτούς τάφους των Μυκηνών, που δεν έχουν, όμως, ανασυσταθεί, επειδή καταστράφηκαν και απέμειναν ανεπαρκή για την αναστάσασή τους όστρακα. Τά πολυπληθή, αναμφισβήτητα, πολύτιμα αντικείμενα των τάφων της Π. διαρπάγηκαν κατά τη Μυκηναϊκή, κατά το πλείστον, εποχή, και κατά την Έλληνική (όσον αφορά σε αυτό τον 1ο τάφο), του οποίου συνεχίστηκε η χρήση κατά τους ύστατους Κλασικούς και κατά τους Έλληνιστικούς χρόνους. Υπήρχαν, όπως μπορούμε να συμπεράνουμε από τα υπολείμματα χρυσά φυλλάδια και τα διασωθέντα λοιπά χρυσά κοσμήματα, πολλά χρυσά κομφοτεχνήματα, όπως μικρή χρυσή ψήφος σε μέγεθος μικρού κερασίου με θαυμάσια μορφόεσσα (κοκκιώδη) διακόσμηση συγκείμενη από χίλια μικρότατα σφαιρίδια προσκολλημένα στη χρυσή επιδερμίδα της ψήφου για να άπαρτίσει κούμαρο. Επίσης, ένα χρυσό έλασμα σε σχήμα ψαριού με έκτυπη παράσταση μινωικής κρητικής τελετουργικής πομπής,

πολλά μικρά λεπτά διακάρια με όπη, που συνδέονταν με άλλα καρδίσχημα έλάσματα με έκτυπη διακόσμηση, περιδέραια με ψήφους άμεθυστου, σκαραβαίος από άμεθυστο χωρίς εγχάρκτη παράσταση (δέλτο) στη βάση κτλ. Ένας χαύλιος από οδοντόφρακτο κράνος της δεύτερης μυκηναϊκής περιόδου μαρτυρεί την ιδιότητα ενός από τους έπιφανείς αυτούς δυνάστες της Π. που τάφηκαν στον τάφο. Λακκοειδείς τάφοι στο δάπεδο αυτών των θολωτών τάφων της Περιστεριάς δεν άνοιχθηκαν, επειδή υπήρχε το κροκαλοπαγές πέτρωμα του λόφου.

Ένα σύνολο δωματίων της ΥΕ ΙΙ περιόδου ανασκάφηκε στο κέντρο του λόφου δυτικά από τον περίβολο του θολ. τάφου 1, πλην όμως είχε καταστραφεί τελείως και μόνο τα θεμέλια απέμειναν.

Στά τέλη της ΥΕ ΙΙ περιόδου όπως δείχνουν τα ανασκαφέντα έρείπια, έκτελέστηκε, κατά τα φαινόμενα, ένα έκτεταμένο πρόγραμμα άνοικοδόμησης στο λόφο της Π., με κτίσματα στο Δ και το ΝΑ, τουλάχιστον, τμήμα. Έτσι, μπροστά στον τάφο 3 και στο Δ τμήμα του «Κύκλου» κτίστηκε η Α Οικία (με δύο οικοδομικές φάσεις) που χρησιμοποιήθηκε και στην ΥΕ ΙΙΙ περίοδο.

Η ΝΑ Οικία περιελάμβανε εύρύχωρα δωμάτια με θεμέλια από πλακωτούς άσβεστόλιθους και ολότροχους λίθους. Οι έπακριβείς διαστάσεις των δωματίων αυτών δεν είναι γνωστές, επειδή στους χρόνους του Νέρωνα κτίστηκε άλλη οικία που κάλυψε μεγάλο μέρος της ύποκειμένης μυκηναϊκής που είχε τρία, τουλάχιστον, δωμάτια (τά ΒΔ, ΒΑ και ΝΔ). Το ΒΑ φαίνεται να είναι διπλάσιο (5,92 x 6,03 μ.) των δύο άλλων (τό ΒΔ 4,82 x 5,93 μ.).

Η άρχική οικία φαίνεται ότι κτίστηκε ακριβώς στη μεταβατική φάση της ΥΕ ΙΙ - ΙΙΙ και περιελάμβανε έκπληκτικό όγκο κεραμικής, ιδιαίτερα, δέ λευκωπών κυλίκων (με μία ή δύο λαβές). Επίσης, βρέθηκαν πήλινα γυναικεία είδωλια και πήλινα ζώδια (είδωλια ζώων). Μεταξύ των σπάνιων τύπων άγγεϊων που προέκυψαν από τα δύο πρώτα ανασκαφέντα δωμάτια της ΝΑ Οικίας περιλαμβάνονται και εύρύστομο (τριποδικό, πιθανόν) άγγεϊο με όμάδες μαστοειδών άποφύσεων έξω από το χείλος, με διάμετρο, περίπου 36 εκ. και ύψος 15 εκ. Η καταστροφή της οικίας δυνατόν να έπισυνέβηκε σε πρώτη φάση της ΥΕ ΙΙΙ Β (περιόδου 13ος αϊ. π.Χ.).

Κατά την ΥΕ ΙΙΙ Α και ΙΙΙ Β περίοδο είχε κατοικήσει και το ΒΔ τμήμα του λόφου (ανασκαφικοί τομείς 1977: Β 1, Β 3). Τα κτήρια της περιόδου αυτής ήταν έξαιρετικά καλοκτισμένα με τοίχους πάχους 1 μ., άσφαλώς δέ άντικατέστησαν άλλα παλαιότερα των οποίων διακρίνονται τα θεμέλια στην έξωτερική πλευρά. Τα υπολείμματα αυτά άρκοουν να δείξουν πώς ήταν κατασκευασμένο το κεντρικό κτήριο του τοπάρχη της Π. κατ' έκείνους τους χρόνους.

Το οικοδομικό ύλικό του κτίσματος ήταν ποικίλο (πλακωτοί και ολότροχοι λίθοι, άμυγδαλίτες) και οι μεγαλύτεροι από αυτούς είχαν τοποθετηθεί στην έξωτερική όψη των τοίχων, έφταναν δέ σε μήκος τό 1 μ. Οι τοίχοι ήταν άμφιπρόσωποι και στη μέση είχαν γεμιστεί με μικρότερους λίθους. Έξάλλου, τεμάχια του πηλού που είχε χρησιμοποιηθεί στη στέγη ύποδηλώνουν τον τρόπο κατασκευής της, ενώ στο ανασκαφέν τμήμα βρέθηκαν τέσσερα πήλινα γυναικεία είδωλια σε σχήμα Φ με μεγάλο τραχηλοδόστρυχο, στην πλάτη, όπως επίσης, άλλα πήλινα ζώδια, πράγμα που σημαίνει, όπως και στην ΝΑ Οικία την ένα-

σκηση λατρείας σε κάθε οικία κατά την ΥΕ ΙΙΙ Β φάση. Πλουσιότερη, τέλος, ήταν και η κεραμική της οικίας αυτού του Β 1 τομέα (ΠΑΕ 1977, 342 - 46· 1978, πίν. 111, 112α).

Η Π. διέθετε και όχύρωση, άγνωστης, όμως, άκόμης έποχής κατασκευής και αυτό επειδή δεν έχει συμπληρωθεί ή ανασκαφή του. Το τείχος είχε άναπτυχθεί στη Ν πλευρά του λόφου, τη μόνη βαθή προσπή, σώζεται δέ σε μήκος 30 μ. (Δ - Α), έχει πλάτος 2,80 μ. και ύψος στο ΝΔ τμήμα (ΠΑΕ 1964, 93 - 94).

Κατά την ΥΕ ΙΙΙ Β έποχή η Π. είχε μείνει ένα άπλό πόλισμα. Για τό πλούσιο παρελθόν της μαρτυρούσε μόνο η παρουσία του θολωτού τάφου 1, που είχε άπομείνει μεγαλοπρεπής στην κορυφή του λόφου, ενώ είναι πιθανό ότι ο δεύτερος είχε καταρρεύσει και ότι ο 3ος είχε από μακρού καλυφθεί μετά την καταστροφή του. Άλλα κέντρα υπήρχαν στα μέσα, πιθανόν σε μεγαλύτερη άκμή, όπως η Μάλη και η Μουριάδα, ενώ η κεντρική έδρα του μεσσηνιακού βασιλείου κατά την περίοδο του τρωικού πολέμου φαίνεται ότι είχε μετατεθεί νοτιότερα στον Έγκλιανό (μία και δεν έχει βρεθεί άλλο ανακτορικό κέντρο βορειότερα). Ταύτιση της Π. με μία από τις πόλεις του Γερήνιου Νέστορα στον Νήυν Κατάλογο της 'Ιλιάδος (Β 591 - 4) είναι δύσκολη αν μή άδύνατη. Μία δυνατότητα ύπάρχει: να ήταν ένα άπ τό παλαιότερα κέντρα των Νηλειδών, άν ή άμνηρική περιγραφή για τό βασιλείο του Νέστορος άνταποκρίνεται προς την ιστορική πραγματικότητα. Κατά πόσον ήταν ή 'Αρήνη ή παλιά πρωτεύουσα των Νηλειδών, είναι και αυτό δυσδιάκριβωτο, μία και ό Κακόβατος έχει τα ίδια με την Π. δικαιώματα.

Βιβλιογραφία: Σπ. Μαρινάτος, *Ανασκαφά Πύλου*, ΠΑΕ 1960 - 65, ΑΔ 1960 - 66· ΙΛΝ December 4, 1965, Α. Σ. No. 2238, σ. 32. ΑΜ 1968, 170. Schachermeyr, Fr., ΑΑ 1971, 408 - 09, 1974, 10 - 13· Οί. Pelon, *Sur deux tholoi de Messenie*, BCH 1974, 37 - 50. ThTCF 1976, 77, 207 - 11, 507 - 08. Γ. Σ. Κορρές, *Ανασκαφά έν Περιστεριά*, ΠΑΕ 1976, 469 - 550, 1977, 296 - 356, 1978, 130 - 34, πίν. 106 - 13, παρένθ. πίν. Ε' - ΣΤ', *Αί πρόσφατοι ανασκαφάί της Περιστεριάς*, Τριφυλ. Έστία 17, 1977, 273 - 88. *Τύμβοι θόλοι και ταφ. κύκλοι της Μεσσηνίας*, *Πρακτικά Α' Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών 1975 Β'* (1976) 345, 354 κ.έξ. Ε. Meyer, *Messenien, RE Suppl XV* 1978, 218 - 19 R. Hope Simpson - O.T.P.K. Dickinson, *Gazetteer*, I, 1979, 167 - 68.

Γ. Σ. ΚΟΡΡΕΣ

περιστέρια με στέμμα (Goura). Γένος πτηνών της οικογένειας των περιστεροειδών. Έχουν μεγάλο λοφίο σάν βεντάλια στο κεφάλι τους και είναι τα μεγαλύτερα από τα σύγχρονα περιστέρια (τό μήκος τους μπορεί να φτάσει τα 80 εκάτοστά). Στα χρώματά τους κυριαρχούν το κυανό και το βυσσινί. Υπάρχουν τρία είδη και κατανέμονται στη Νέα Γουινέα και τα γειτονικά νησιά. Ζούν στα δάση κατά μικρά σμήνη και κυρίως στο έδαφος. Σπάνια πετούν. Κάνουν τη φωλιά τους στα δένδρα, και κλωσουν ένα άβγό. Τρώγουν πεσμένους καρπούς, σαρκώδεις και ξυνόμηλα.

περιστέρια ταχυδρομικά. Χρησιμοποιούνταν κυρίως στον πόλεμο για άποστολή έγγραφων. Τό φυσικό γνώρισμα των περιστεριών να έπιστρέφουν στη φωλιά τους (στο ταίρι τους), που ένοιχνόταν με την έπιλογή, τη διασταύρωση και την εκπαίδευσή τους, υπάγόρευσε τη χρησιμοποίηση των περιστεριών ως ταχυδρόμων. Η χρησιμοποίηση των περιστεριών μπορούσε να γίνεται από μόνην βάση είτε από κινητή (έκστρατείας) πάνω σε άμάξι, αυτοκίνητο κτλ. Από τη βάση τους τα περιστέρια πετούσαν στον τόπο, όπου υπήρχε τό πρόσωπο από τό όποιο έπρεπε να δοθεί άπάντηση. Τό έγγραφο που μετέφεραν έπρε-